

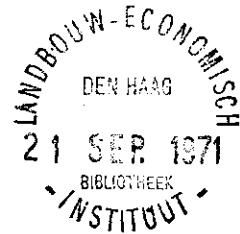
J. Hoornweg

No. 3.27

AKKERBOUW - 1971

**Resultaten op akkerbouwbedrijven
in verleden en naaste toekomst**

L26
3.27_B

Augustus 1971

**Landbouw-Economisch Instituut
Afd. Bedrijfseconomisch Onderzoek Landbouw**

387475

Inhoud

	Blz.
WOORD VOORAF	9
INLEIDING	11
HOOFDSTUK I DE UITGANGSPUNTEN VOOR DE BEREKENINGEN	12
§ 1. De keuze van de onderzochte bedrijven	12
§ 2. De minimum bedrijfsomvang van de onderzochte bedrijven	13
§ 3. De bedrijfstypering	13
§ 4. De waardering van enige kostenbestanddelen	14
a. Arbeid van ondernemer en gezinsleden	14
b. Beloning voor bedrijfsleiding	14
c. Pachtersbasis	14
d. Waardering van het interne verkeer	14
HOOFDSTUK II DE RESULTATEN VAN NACALCULATIES EN VOORCALCULATIES	15
§ 1. De documentatiebasis	15
§ 2. Enkele technische gegevens	16
§ 3. Enkele belangrijke kosten en opbrengsten	17
a. Arbeidskosten	17
1. De kosten per 100 eenheden	17
2. De kosten voor het gehele bedrijf	20
b. Beloning bedrijfsleiding	21
c. De kosten van werktuigen en trekkers	21
1. De kosten per 100 eenheden	21
2. De kosten voor het gehele bedrijf	22
d. Werk door derden	24
e. Bewerkingskosten	28
f. Zaaizaad en pootgoed	33
g. Aangekochte meststoffen	33
h. Pacht en onderhoud gebouwen	37
i. Overige kosten	37
j. De opbrengsten	38
§ 4. De financiële resultaten volgens de nacalculaties	44
a. Het arbeidsinkomen van de ondernemer	44
b. De factorkosten en factoropbrengsten per SBE in boekjaar 1968/69	46
c. De financiële positie van de onderzochte bedrijven in boekjaar 1968/69	49

INHOUD (vervolg)

	Blz.
§ 5. De financiële resultaten - voorcalculaties	53
a. De resultaten van het gehele bedrijf	53
b. Het verschil in kosten voor grond en gebouwen tussen pachters- en eigenaarsbedrijven - voorcalculatie 1971/72	57
§ 6. De samenvatting van de financiële resultaten van nacalculaties en voorcalculaties	59
HOOFDSTUK III DE ONTWIKKELING VAN PRIJSPEIL EN PRODUKTIVITEIT	60
§ 1. Algemene toelichting	60
§ 2. Factoropbrengsten en factorkosten tegen lopende prijzen	61
§ 3. Netto-productiviteit en arbeidsproductiviteit	62
§ 4. De ontwikkeling in het prijspeil van de produktiemiddelen	63
§ 5. De ontwikkeling in de hoeveelheden kosten per eenheid produkt	64
§ 6. Inkomenspariteit	65
§ 7. Ontwikkeling van het inkomen op wat langere termijn	66
BIJLAGEN:	
1. Gebiedsindeling van Nederland	70
2. Gemiddelde financiële resultaten per ha cultuurgrond in de jaren 1965/66 t/m 1969/70	74
3. Gemiddeld bouwplan in ha - voorcalculatie 1971/72	78
4 a Normatieve arbeidseenheden van enkele gewassen	79
b Normatieve werktuigeenheden van enkele gewassen	80
c Fosforzuur- en kalibemesting; onttrekkingseenheden per gewas	81
5 a Behandelde oppervlakte met bestrijdingsmiddelen in % per gewas - voorcalculatie 1971/72	82
b Bewerkte oppervlakte oogstwerkzaamheden door loonwerker in % per gewas - voorcalculatie 1971/72	83
6. Gemiddelde kg-opbrengsten per ha (gemeten maat)	84
7. Opbrengstprijzen van de belangrijkste produkten - nacalculaties 1966/67 t/m 1969/70, voorcalculaties 1970/71 en 1971/72	87

LIJST VAN TABELLEN

	Blz.
Tabel 1. Aantal bedrijven en gebiedsindeling	15
" 2. Aard en omvang van de bedrijven - voorcalculatie 1971/72	16
" 3. Voorbeeld berekening van de werkelijke arbeidskosten per 100 eenheden	19
" 4. Arbeidskosten in gld. per 100 eenheden (loonpeil 1971/72)	19
" 5. Arbeidskosten in gld. per bedrijf bij lopend prijspeil	20
" 6. Ontwikkeling loonkosten per gewerkt uur van vaste vakarbeider (met inbegrip van sociale lasten)	21
" 7. Werktuigkosten in gld. per 100 eenheden (prijspeil 1971/72)	21
" 8. Trekkerkosten in gld. per 100 eenheden (prijspeil 1971/72)	22
" 9. Werktuigkosten in gld. per bedrijf bij lopend prijspeil	22
" 10. Trekkerkosten in gld. per bedrijf bij lopend prijspeil	23
" 11. Specificatie werktuigkosten en trekkerkosten in gld per ha (voorcalculatie 1971/72)	23
" 12. Kosten voor chemische onkruidbestrijding in gld. per ha (voorcalculatie 1971/72)	24
" 13. Kosten voor bestrijding van insecten en ziekten in gld. per ha (voorcalculatie 1971/72)	24
" 14. Kosten voor maaidorsen en stropersen van granen in gld. per ha	25
" 15. Kosten van machinaal rooien door derden in gld. per ha	26
" 16. Oogstwerkzaamheden overige gewassen door derden in gld. per ha (voorcalculatie 1971/72)	26
" 17. Afleveringskosten suikerbieten in gld. per ha	27
" 18. Kosten voor sorteren en bewaren van aardappelen in gld. per ha	27
" 19. Algemene werkzaamheden door derden in gld. per ha bouwland	28
" 20. Toegepaste werkmethoden in 1958 en 1968	32
" 21. Zaaizaad en pootgoed per ha (voorcalculatie 1971/72)	34
" 22. Stikstofbemesting in kg zuiver per ha - voorcalculatie 1971/72	35
" 23. Gift in kg P ₂ O ₅ en K ₂ O per 100 eenheden (volgens onttrekkingsnormen)	36
" 24. Verbruikersprijzen in ct. per kg zuivere meststof	36
" 25. Kosten overige aangekochte meststoffen in gld. per ha cultuurgrond	37

LIJST VAN TABELLEN (vervolg)

	Blz.
Tabel 26. Pacht en onderhoud bedrijfsgebouwen in gld. per ha	37
" 27. Algemene kosten in gld. per ha cultuurgrond	38
" 28. Kg-opbrengsten per ha (gemeten maat) - voorcalculatie 1971/72	39
" 29. Kg-opbrengsten per ha graanstro (voorcalculatie 1971/72)	39
" 30. Nevenopbrengsten in gld. per bedrijf	44
" 31. Arbeidsinkomen van de ondernemer in gld. per bedrijf (nacalculaties)	45
" 32. Spreiding in procenten van het aantal bedrijven naar de afwijkingen t.o.v. het gemiddeld arbeidsinkomen van de ondernemer in boekjaar 1968/69	45
" 33. Spreiding in procenten van een aantal bedrijven in het Noordelijk en Zuidwestelijk kleigebied op basis van gemiddelde inkomen in drie jaren (1966/67 t/m 1968/69)	46
" 34. Factorkosten en factoropbrengsten in gld. per SBE. 1968/69 (in procenten van het totaal aantal waarnemingen)	47
" 35. Factorkosten en factoropbrengsten in gld. per SBE bij een verschillende produktieomvang (boekjaar 1968/69)	49
" 36. Specificatie van het vermogen op 30 april 1969	50
" 37. Specificatie van inkomsten en uitgaven in 1968/69	52
" 38. Rentabiliteit van het bedrijfsvermogen in 1968/69	52
" 39. Spreiding van de bedrijven op basis van de rentabiliteit van het bedrijfsvermogen	53
" 40. Opbrengstprijzen incl. B.T.W. van de belangrijkste produkten in gld. per 100/1 000 kg - nacalculaties 1966/67 t/m 1969/70 - voorcalculaties 1970/71 en 1971/72	54
" 41. Financiële resultaten (voorcalculatie 1970/71)	55
" 42. Financiële resultaten (voorcalculatie 1971/72)	56
" 43. De invloed van prijswijzigingen op de financiële resultaten in gld. per bedrijf bij onveranderd bouwplan - voorcalculatie 1971/72	57
" 44. Kosten voor grond en gebouwen op eigenaarsbedrijven - voorcalculatie 1971/72	58
" 45. Overzicht van de resultaten van nacalculaties en voorcalculaties	59
" 46. Samenvatting van de uitkomsten volgens de voorcalculaties	61
" 47. Ontwikkeling van nettoproductiviteit	62
" 48. Ontwikkeling van netto-arbeidsproductiviteit	63
" 49. Wijzigingen prijspeil van de kosten berekend per f. 100,- opbrengsten	64

LIJST VAN TABELLEN (2e vervolg)

	Blz.
Tabel 50. Wijzigingen van de hoeveelheden kosten berekend per f. 100,- opbrengsten	65
" 51. Wijzigingen in prijzen en hoeveelheden van de kosten per f. 100,- opbrengsten	65
" 52. Inkomensontwikkeling bij gelijkblijvende opbrengstprijzen	66

LIJST VAN GRAFIEKEN

	Blz.
Grafiek 1. Arbeidskosten in gld. per 100 eenheden op basis van loonpeil 1971/72	18
" 2. Bewerkingskosten - Noordelijk kleigebied	29
" 3. Bewerkingskosten - Zuidwestelijk kleigebied	30
" 4. Bewerkingskosten - Veenkoloniën	31
" 5. Kg-opbrengsten - wintertarwe	40
" 6. Kg-opbrengsten - zomertarwe	41
" 7. Kg-opbrengsten - suikerbieten	42
" 8. Kg-opbrengsten - aardappelen en uien	43
" 9. Factoropbrengsten per SBE en arbeidsinkomen van de ondernemer (boekjaar 1968/69)	48

Woord vooraf

In het verleden verschenen jaarlijks L.E.I.-rapporten met rentabiliteitsberekeningen die bestemd waren als uitgangspunt te dienen bij de onderhandelingen over het nationale prijsbeleid. Na het in werking treden van het gemeenschappelijke markt- en prijsbeleid van de EEG bleek aan deze rapporten minder behoefte te bestaan en werden deze rapportages gestaakt.

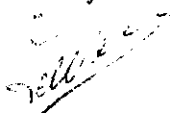
In 1970 besloot het Bestuur van het Landbouw-Economisch Instituut echter dat opnieuw prognoses van de rentabiliteit en het inkomen van akkerbouw- en melkveehouderijbedrijven dienden te worden opgesteld. Dit geschiedde mede op verzoek van het Landbouwschap, dat deze berekeningen noodzakelijk bleef achten als grondslag voor de beoordeling van de economische ontwikkeling van de Nederlandse landbouwbedrijven.

In deze studie over de Nederlandse akkerbouwbedrijven is gepoogd inzicht te geven in de verschillende aspecten van deze bedrijfstak. Het rapport is bedoeld als basis ter beoordeling van het EEG-prijsbeleid voor de Nederlandse akkerbouw, maar ook als bijdrage tot een beter inzicht in de invloed van technische en economische ontwikkelingen op de bedrijfsvoering van akkerbouwbedrijven.

De prognoses betreffen bedrijven uit het via steekproefkeuze samengestelde z.g. boekhoudnet in die gebieden waar de akkerbouw een overheersende plaats inneemt. Ten aanzien van de bedrijfsomvang is een minimumgrens aangehouden, die in de loop van de jaren regelmatig wordt opgeschoven in overeenstemming met de ontwikkeling in het bedrijfsgroottepatroon. Bedrijven kleiner dan deze minimumomvang zijn buiten beschouwing gebleven. Geen selectie is toegepast op grond van kwaliteit van bedrijfsleiding of doelmatigheid van bedrijfsvoering.

Het onderzoek is verricht onder leiding van J. Hoornweg van de Afdeling Bedrijfseconomisch Onderzoek Landbouw.

De Adjunct-directeur,

(Drs. J. de Veer)

Den Haag, augustus 1971

Inleiding

In deze studie zijn berekeningen gegeven over de ontwikkeling van kosten, opbrengsten, rentabiliteit en produktiviteit op akkerbouwbedrijven in enkele kleigebieden en in de veenkoloniën.

De uitgangspunten voor deze berekeningen zijn opgenomen in Hoofdstuk I.

In Hoofdstuk II zijn de uitkomsten van de berekeningen samengevat, waarbij een onderscheid is te maken tussen de ontwikkelingen in het jongste verleden (nacalculaties) en de prognoses voor de komende jaren 1970/71 en 1971/72 (voorcalculaties). In dit hoofdstuk wordt ook een korte schets gegeven van de financiële positie en het besteedbaar inkomen in het boekjaar 1968/69.

In Hoofdstuk III wordt aandacht geschonken aan ontwikkelingen in prijspeil en produktiviteit op korte termijn en op wat langere termijn. Daarin wordt aangegeven hoe de kosten van het akkerbouwbedrijf in de loop van de tijd beïnvloed worden door veranderingen in de prijzen van de kostenbestanddelen en de wijzigingen in de hoeveelhedsverhoudingen van kosten en opbrengsten.

De uitgangspunten voor de berekeningen

§ 1. De keuze van de onderzochte bedrijven

De berekeningen zijn gebaseerd op de gemiddelde uitkomsten van groepen bedrijven in de jaren 1965/66 t/m 1968/69.

Deze bedrijven zijn niet zoals in het verleden speciaal voor het rentabiliteitsonderzoek t.b.v. het prijsbeleid van de overheid door het L.E.I. in administratie genomen. De thans gebruikte bedrijven zijn volgens een steekproef gekozen die ten behoeve van het EEG-informatienet en de statistiek van bedrijfsuitkomsten in de Landbouw (BUL) is uitgevoerd. Over de bedrijfsuitkomsten verscheen L.E.I.-publikatie no. 3.14 in het najaar 1970. Een nadere uiteenzetting van de keuze van de onderzochte bedrijven is in paragraaf 2 van publikatie no. 3.14 opgenomen.

Hier zij opgemerkt dat niet voor alle groepen bedrijven volgens publikatie no. 3.14 een voorcalculatie is opgesteld. In deze publikatie wordt uitsluitend aandacht besteed aan de rentabiliteit van de akkerbouwbedrijven. Hiervoor zijn bedrijven gebruikt waarop de akkerbouw als belangrijkste produktietak voorkwam. Het zijn bedrijven die op grond van een steekproef een bepaald gebied vertegenwoordigen. Bedrijven die speciaal zijn gekozen voor de studie van de akkerbouwproductie zijn niet in dit onderzoek begrepen.

Evenals voor akkerbouwbedrijven zijn ook berekeningen uitgevoerd voor melkveehouderijbedrijven, die zijn gepubliceerd in L.E.I.-publikatie no. 3.23. De rentabiliteit van de verschillende produktietakken van de veredelingslandbouw is in afzonderlijke L.E.I.-publikaties 1) behandeld.

Voor de berekeningen van de akkerbouwbedrijven in deze publikatie zijn niet alle beschikbare bedrijven in aanmerking genomen. Er zijn namelijk bepaalde minimumeisen gesteld ten aanzien van de bedrijfsomvang en verder zijn alleen bedrijven gebruikt waar de akkerbouw van overwegende betekenis is in gebieden, waar deze bedrijven in belangrijke mate voorkomen.

---

1) L.E.I.-publikatie no. 3.18 "Legkippen 1970" en L.E.I.-verslag no. 198 "Varkens-1968".

§ 2. De minimum bedrijfsomvang van de onderzochte bedrijven

Als maatstaf voor de bedrijfsomvang zijn de standaardbedrijfseenheden gebruikt. De standaardbedrijfseenheden (SBE) zijn verhoudingsgetallen om de verschillende produktierichtingen in onderling verband te meten voor de bepaling van de bedrijfsomvang. De SBE is gebaseerd op de netto-toegevoegde waarde per produkt volgens de factorkosten bij een doelmatige bedrijfsvoering in 1968. Een uitvoerige toelichting op de SBE is vermeld in publikatie no. 3.14 (paragraaf 4). In aansluiting aan de reeds in deze L.E.I.-publikatie over de bedrijfsuitkomsten gehanteerde scheiding tussen de bedrijven met een voldoende bedrijfsomvang en de bedrijven met een kleine omvang zijn voor bijgaande berekeningen dezelfde grenzen getrokken.

In het jaar 1965/66 is de minimum grens voor de onderzochte bedrijven gelegd bij 81 SBE per bedrijf en in elk volgend jaar is deze grens vervolgens met 3 SBE naar boven geschoven. Daarmede is beoogd aan te sluiten bij de produktiviteitsontwikkeling in de landbouw en de grens van jaar tot jaar een zelfde betekenis te geven.

De minimum bedrijfsomvang voor de nieuw opgenomen bedrijven is op deze wijze als volgt verschoven: 1965/66 81 SBE, 1966/67 84 SBE, 1967/68 87 SBE, 1968/69 90 SBE.

Ter oriëntering zij vermeld dat 90 SBE bijvoorbeeld overeenkomen met een akkerbouwbedrijf van 21 ha met:

12,50 ha granen	a	3,0 SBE	=	37,5 SBE
1,00 ha consumptieaardappelen	a	7,5 SBE	=	7,5 "
2,00 ha pootaardappelen	a	9,0 SBE	=	18,0 "
2,00 ha suikerbieten	a	6,5 SBE	=	13,0 "
1,00 ha erwten	a	4,5 SBE	=	4,5 "
2,00 ha handelsgewassen	a	4,5 SBE	=	9,0 "
0,50 ha grasland	a	1,0 SBE	=	0,5 "
21,00 ha	Totaal per bedrijf			90,0 SBE

Bij de opstelling van de voorcalculaties voor de toekomstige jaren is rekening gehouden met een verdere opschuiving van deze minimumgrens.

§ 3. De bedrijfstypering

De berekeningen zijn opgesteld voor de bedrijven met overwegend akkerbouw. Voor de bedrijfstypering is eveneens gebruik gemaakt van SBE. Er is per bedrijf een procentuele verdeling berekend voor de omvang van de aanwezige bedrijfsonderdelen.

Daarbij is onderscheid gemaakt naar de bedrijfsonderdelen: akkerbouw, rundveehouderij, veredeling (varkens/pluimvee) en overige bedrijfsonderdelen (tuinbouw).

In deze publikatie zijn uitsluitend opgenomen de akkerbouwbedrijven met meer dan 80% akkerbouw. In verband met het beperkte aantal bedrijven is in afwijking van dit schema in het Noordelijk zeekleigebied de

afgrenzing voorlopig gesteld op 70% van de SBE in de akkerbouw.

§ 4. De waardering van enige kostenbestanddelen

a. Arbeid van ondernemer en gezinsleden

Evenals in het verleden zijn de gewerkte uren van ondernemer en gezinsleden gewaardeerd tegen het geldende CAO-loon van een vaste arbeider (vakarbeider A), verhoogd met sociale lasten. In het loon voor boer en boerin zijn de kosten van de wachtgeld- en werkloosheidsverzekering niet opgenomen.

b. Beloning voor bedrijfsleiding

De kosten voor de beloning van bedrijfsleiding zijn in de voorcalculatie 1970/71 in rekening gebracht op basis van een normbedrag van f. 30,- per SBE, d.w.z. een beloning in samenhang met de netto-toegevoegde waarde per produkt. Voor de volgende jaren is deze beloning aangepast op grond van de ontwikkeling in de factorkosten (arbeid, grond en kapitaal) per produkt.

c. Pachtersbasis

Zowel de nacalculaties als de voorcalculaties zijn berekend op pachtersbasis. Het is niet mogelijk voor de verschillende onderscheiden gebieden afzonderlijke berekeningen op te stellen op pachters- en eigenaarsbasis. Hiervoor is het aantal waarnemingen per gebied veelal te gering. Wel kunnen voor de bedrijven in het algemeen de verschillen in de kosten voor grond en gebouwen worden aangegeven tussen de pachters- en eigenaarsbasis.

d. Waardering van het interne verkeer

Het "interne verkeer" van de niet-marktbare produkten is zowel aan de kosten- als aan de opbrengstenzijde buiten beschouwing gelaten. Het bedrijfsresultaat wordt hierdoor niet beïnvloed. Zo zijn de hoeveelheden stalmest op bouwland of de ondergeploegde bietenkoppen en -blad niet opgenomen onder de kosten en evenmin onder de opbrengsten. Het "interne verkeer" van marktbaar produkten zoals zaaizaad/pootgoed en veevoer (granen) uit eigen bedrijf is zowel onder de kosten als onder de opbrengsten verantwoord.

HOOFDSTUK II

De resultaten van nacalculaties en voorcalculaties

§ 1. De documentatiebasis

De opstelling van de voorcalculaties die gelden voor een toekomstige periode, geschiedt met behulp van de uitkomsten van landbouwbedrijven in de afgelopen jaren. In het vervolg van deze publikatie zijn de resultaten in de achterliggende jaren aangeduid met nacalculaties. Het zijn de werkelijke bedrijfsresultaten in een bepaald boekjaar.

De onderzochte bedrijven zijn met behulp van een landelijke steekproef gekozen. De samenstelling van deze steekproef is niet gericht op afzonderlijke gebieden, zodat de gekozen bedrijven achteraf naar bepaalde gezichtspunten moesten worden samengevoegd in groepen bedrijven die een min of meer groot gebied vertegenwoordigen. Op grond van de beschikbare bedrijven zijn de volgende groepen bedrijven gevormd die representatief zijn voor de in onderstaande tabel omschreven gebieden.

Tabel 1. Aantal bedrijven en gebiedsindeling

Aantal bedrijven 1968/69	Aanduiding van het gebied 1)	Omschrijving volgens C.B.S.-indeling (zie bijlage 1)
46	Noordelijk kleigebied (I)	Kleigebieden in Groningen en Friesland
74	Zuidwestelijk kleigebied (V)	Kleigebieden in Zuid-Holland, Noord-Brabant en Zeeland
36	Veenkoloniën (VII)	Woldstreek en Veenkoloniën in Groningen en Hondsrug, Veenkoloniën en Smilde in Drenthe

1) L.E.I.-aanduiding volgens bijlage 1 met Romeinse cijfers.

Wegens het ontbreken van voldoende basisgegevens van voorgaande jaren is het thans nog niet mogelijk berekeningen op te stellen voor de akkerbouwbedrijven in de Noordhollandse Droogmakerijen en in de IJsselmeerpolders.

In de volgende paragrafen zijn de kosten en opbrengsten weergegeven volgens de nacalculaties en de mede hierop gebaseerde verwachte kosten en opbrengsten van de voorcalculaties 1970/71 en 1971/72. Bij deze voorcalculaties is uitgegaan van gemiddelde weersomstandigheden en is rekening gehouden met de ontwikkelingen in hoeveelheden en prijzen voor pro-

duktiemiddelen en producten, die op grond van analyse van de bedrijfsgegevens van voorgaande jaren en de marktontwikkeling zijn te verwachten.

§ 2. Enkele technische gegevens

De bepaling van kosten en opbrengsten voor de naaste toekomst geschiedt tegen de achtergrond van de technische ontwikkeling zoals die op de onderzochte bedrijven in het verleden plaatshad.

De arbeidskosten zijn, wat betreft het arbeidsverbruik, bepaald op grond van de ontwikkeling van de mechanisatie, de bewerkingsmethoden, het bouwplan en dergelijke.

Op alle bedrijven wordt thans het graan met de maaidorsmachine geoogst. De aardappelen en suikerbieten worden met verzamelrooiers geroid. Het sproeien van de gewassen wordt in toenemende mate met eigen machines verricht.

Ter oriëntering zijn in de volgende tabel het bouwplan en een aantal andere gegevens vermeld over de omvang en de aard van de bedrijven. Hierbij is volstaan met de vermelding van de uitkomsten van de voorcalculatie 1971/72.

Tabel 2. Aard en omvang van de bedrijven - voorcalculatie 1971/72

	Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veenkoloniën	
	ha	%	ha	%	ha	%
Granen	23,36	48	15,00	37	15,97	45
Peulvruchten	1,60	3	2,65	6	-	-
Handelsgewassen	3,85	8	1,72	4	-	-
Aardappelen	7,55	16	7,05	17	16,08	46
Bieten	4,58	10	8,76	22	2,08	6
Overige gewassen	4,86	10	3,77	9	0,59	2
Bouwland	45,80	95	38,95	95	34,72	99
Grasland	2,20	5	2,05	5	0,28	1
Cultuurgrond	48,00	100	41,00	100	35,00	100
Aantal volw. arbeidskr.	2,3		2,0		1,5	
Ha cultuurgrond per volwaardige arbeidskracht	20,87		20,50		23,33	
Bedrijfsomvang in SBE	233		208		164	
SBE per volw. arbeidskr.	101		104		109	
Melkvee	4,7		0,7		1,8	
Mestvee	0,9		7,1		7	
Nieuwwaarde werktuigen per ha cultuurgrond	1 690		1 810		1 380	
Werk door derden in % van bewerkingskosten	22		28		26	

De volwaardigheid van de arbeidskrachten is gemeten aan de beloning van de desbetreffende categorieën volgens de geldende CAO.

Het bouwplan geeft een indruk van de belangrijkheid van de verschillende gewassen en is in bijlage 3 nader gespecificeerd.

De bedrijfsomvang gemeten in standaardbedrijfseenheden (SBE) geeft een samenvatting van bedrijfsomvang in één vergelijkbaar getal.

De bedrijfsomvang in SBE per arbeidskracht is een maatstaf voor de doelmatigheid van het arbeidsverbruik. De verschillen tussen de gebieden zijn niet groot.

De nieuwwaarde van de werktuigen in gld. per ha cultuurgrond, gezien in samenhang met de omvang van het werk door derden en het bouwplan, geeft een globale indruk van de bewerktuiging op de bedrijven in de verschillende gebieden.

Het bedrag voor werk door derden in procenten van de bewerkingskosten geeft een indruk in welke mate gebruik is gemaakt van de diensten van de loonwerker.

Een uitvoerig overzicht van de kosten en de opbrengsten per bedrijf is in bijlage 2 vermeld. In de volgende paragrafen zullen de belangrijkste kosten en opbrengstbestanddelen worden behandeld.

§ 3. Enkele belangrijke kosten en opbrengsten

a. Arbeidskosten

Een beoordeling van het niveau van de arbeidskosten in de reeks van jaren is slechts mogelijk indien bepaalde oorzaken van een hoger of lager arbeidsverbruik zo goed mogelijk zijn geëlimineerd. De hier bedoelde oorzaken zijn de wisselingen in bouwplan, verschillende werkmethoden en de wijzigingen van de oppervlakte cultuurgrond.

1. De arbeidskosten per 100 eenheden

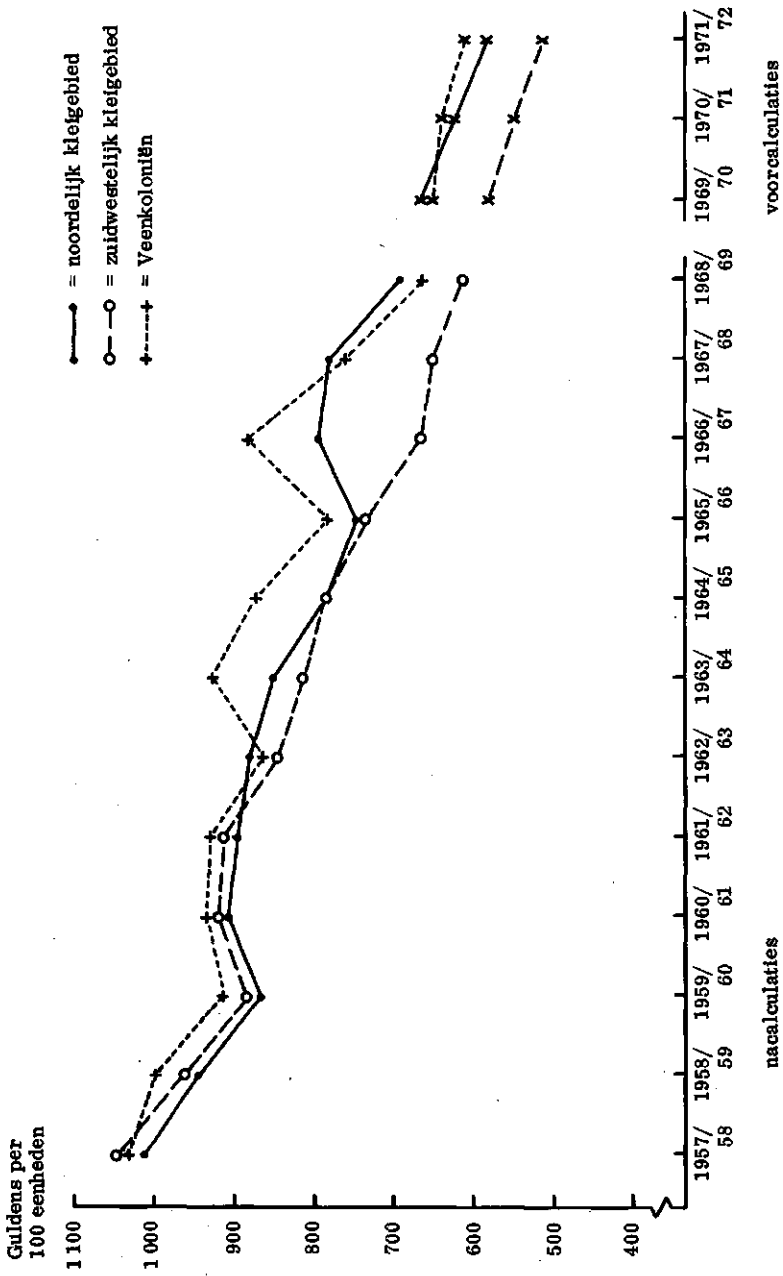
De arbeidskosten volgens de bedrijfsboekhoudingen zijn omgerekend per 100 eenheden bij normaal arbeidsverbruik.

De opstelling van deze arbeidseenheden bij normaal arbeidsverbruik geschiedde in afhankelijkheid van de werkmethode en de organisatie van het werk. Voor elk gewas zijn verschillende arbeidseenheden opgesteld die gelden voor verschillende werkmethoden. De indirecte uren, zoals grondbewerking en algemene uren, zijn hierbij aan de gewassen toegerekend door middel van een omslag per ha.

Het normale arbeidsverbruik per gewas en per diersoort is omgerekend in verhoudingsgetallen of arbeidseenheden welke in bijlage 4a zijn vermeld.

Een voorbeeld van de gevolgde werkwijze bij de omrekening per 100 eenheden van de werkelijke arbeidskosten volgens de bedrijfsboekhoudingen is in tabel 3 vermeld.

Grafiek 1. Arbeidskosten in gld per 100 eenheden op basis van loonpeil 1971/72

Tabel 3. Voorbeeld berekening van de werkelijke arbeidskosten per 100 eenheden

Bouwplan	Werkmethode	Techn. geg.	Eenh. vlg. bijlage 4	Totaal eenh.
Granen	maaid. + persen eigen mach.	22 ha	85	1 870
Cons. aard.	rooien m. verz.rooier d. derden	5 ha	150	750
Vlas	machinaal plukken door derden	2 ha	110	220
Suikerbieten	rooien met eigen verz.rooier	4 ha	185	740
Grasland		2 ha	75	150
Veebezetting				
Melkvee		4 st.	120	480
Jongvee		4 st.	25	100
Totaalaantal eenheden per bedrijf				4 310
Werkelijke arbeidskosten vlg. boekhouding				f. 23 000,-
Werkelijke arbeidskosten per 100 eenheden				f. 534,-

Op deze wijze kunnen de werkelijke arbeidskosten per 100 eenheden van de bij het onderzoek betrokken bedrijven jaarlijks worden vastgesteld.

De verschillen die uit de reeksen jaarcijfers naar voren komen, worden voor een deel veroorzaakt door de produktieomstandigheden in de desbetreffende jaren. Verder zijn te noemen de verschillen die ontstaan onder invloed van een gewijzigde arbeidsbezetting. Tenslotte wordt een groot deel van de verschillen veroorzaakt door een verschillend loonpeil in de reeks van jaren.

Ten einde de invloed van de loonontwikkeling uit te schakelen, zijn de werkelijke arbeidskosten per 100 eenheden in de verschillende jaren omgerekend tot het aangehouden loonpeil voor de voorcalculatie van 1971/72.

In tabel 4 zijn de tot het loonpeil van 1971 omgerekende arbeidskosten vermeld.

Tabel 4. Arbeidskosten in gld. per 100 eenheden (loonpeil 1971/72)

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veenkoloniën
Nacalculatie	1965/66	743	736	785
	1966/67	797	661	884
	1967/68	780	649	765
	1968/69	692	609	666
Voorcalculatie	1970/71	627	550	638
	1971/72	580	510	615

De arbeidskosten in deze tabel zijn dus omgerekend tegen een zelfde loonpeil, zodat de kosten per gebied in de jaren vergelijkbaar zijn. De ontwikkeling in het arbeidsverbruik komt uit deze gegevens naar voren.

Voor de bepaling van de arbeidskosten per 100 eenheden voor de voorcalculatie zijn tevens de uitkomsten uit de jaren vóór 1965/66 gebruikt. In grafiek 1 zijn deze uitkomsten gegeven. Uit deze grafiek blijkt duidelijk een vrij regelmatig dalend van het arbeidsverbruik per 100 eenheden. Bijzondere omstandigheden veroorzaken enige schommeling in het verloop van het arbeidsverbruik van jaar tot jaar.

Het verminderde arbeidsverbruik is veroorzaakt door een toenemende mechanisatie waardoor bij vele werkzaamheden een arbeidsbesparing is opgetreden. Ook worden thans op vele bedrijven werkzaamheden door loonwerkers verricht, die voorheen door eigen personeel en machines werden uitgevoerd, waardoor mogelijk ook minder leegloop is ontstaan.

2. De kosten voor het gehele bedrijf

De berekening van arbeidskosten voor het gehele bedrijf - voorcalculatie 1970/71 en 1971/72 - geschiedt mede op basis van de genormaliseerde technische gegevens zoals bouwplan, werkmethoden e.d. van de onderzochte bedrijven.

Voor het berekenen van de arbeidskosten voor het gehele bedrijf - voorcalculatie 1970/71 en 1971/72 - wordt namelijk de oppervlakte van de verschillende gewassen vermenigvuldigd met het aantal eenheden voor dat gewas. Het totaal van het aantal eenheden voor het gehele bedrijf wordt omgerekend tegen de arbeidskosten per 100 eenheden die zijn gewaardeerd tegen het loonpeil van het desbetreffende jaar.

De op deze wijze berekende arbeidskosten zijn in tabel 5 weergegeven.

Tabel 5. Arbeidskosten in gld. per bedrijf bij lopend prijspeil

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Nacalculatie	1965/66	28 192	20 656	14 513
	1966/67	28 113	20 608	16 155
	1967/68	32 247	22 515	17 582
	1968/69	28 853	23 794	19 146
Voorcalculatie	1970/71	36 835	28 406	26 857
	1971/72	38 200	28 999	28 604

De waardering van de arbeidskosten tegen het loonpeil voor de voorcalculaties geschiedde op basis van de loonontwikkeling volgens de CAO in deze jaren.

Voor het jaar 1971/72 is het uurloon volgens CAO voor 1970/71 verhoogd met 9%. De loonkosten per gewerkt uur met inbegrip van sociale lasten voor 1971/72 worden daardoor voor een vakarbeider f. 6,61 per uur.

Ter oriëntatie is de ontwikkeling van de loonkosten per gewerkt uur weergegeven op basis van de CAO en de wettelijke verplichtingen van de werkgever ten aanzien van de te betalen sociale lasten.

Tabel 6. Ontwikkeling loonkosten per gewerkt uur van vaste vakarbeider (met inbegrip van sociale lasten)

		Per gewerkt uur	Indexcijfer (1965/66 = 100)
Nacalculatie	1965/66	f. 3,61	100
	1966/67	f. 3,99	111
	1967/68	f. 4,32	120
	1968/69	f. 4,69	130
Voorcalculatie	1970/71	f. 6,06	168
	1971/72	f. 6,61	183

b. Beloning bedrijfsleiding

In de voorcalculaties 1970/71 en 1971/72 zijn de kosten voor de beloning van bedrijfsleiding in rekening gebracht. Deze kosten bedragen voor 1970/71 f. 30,- per SBE. Dit komt neer op ca. 10% van de factorkosten (arbeid, grond en kapitaal) per produkt.

c. De kosten van werktuigen en trekkers

1. De kosten per 100 eenheden

Naast de arbeidskosten zijn de werktuig- en de trekkerkosten belangrijke kostenbestanddelen op het akkerbouwbedrijf.

De bepaling van de kosten voor de voorcalculatie geschiedde op overeenkomstige wijze als voor de arbeidskosten, nl. met behulp van eenheden voor de normatieve werktuigkosten 1).

De kosten volgens de boekhoudingen zijn eveneens omgerekend tot het prijspeil van 1971/72.

Tabel 7 bevat de werktuigkosten per 100 eenheden op basis van het prijspeil van de werktuigen voor de voorcalculatie 1971/72.

Tabel 7. Werktuigkosten in gld. per 100 eenheden (prijspeil 1971/72)

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Nacalculatie	1965/66	275	256	238
	1966/67	251	260	220
	1967/68	257	232	172
	1968/69	269	222	174
Voorcalculatie	1970/71	270	233	167
	1971/72	265	229	166

1) Specificatie in bijlage 4b.

Voor een nadere toelichting zie tabellen 9 en 10.

Evenals voor de werktuigkosten zijn in tabel 8 de berekende trekkerkosten per 100 eenheden vermeld op basis van het prijspeil van de voorcalculatie 1971/72.

Tabel 8. Trekkerkosten in gld. per 100 eenheden (prijspeil 1971/72)

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Nacalculatie	1966/67	160	172	110
	1967/68	154	151	107
	1968/69	144	149	95
Voorcalculatie	1970/71	148	151	96
	1971/72	148	150	97

2. Kosten voor het gehele bedrijf

Met behulp van de kosten per 100 eenheden zijn de werktuig- en trekkerkosten voor de voorcalculaties 1970/71 en 1971/72 berekend.

De bepaling van deze kosten voor het gehele bedrijf geschiedde overeenkomstig de voor de arbeidskosten uitgevoerde berekeningen op basis van gemiddeld bouwplan, oppervlakte en werkmethoden volgens de voorcalculaties.

Tabel 9. Werktuigkosten in gld. per bedrijf bij lopend prijspeil

		Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veen- koloniën	
		I	II	I	II	I	II
Nacalculatie	1965/66	7 945	178	7 086	186	3 546	151
	1966/67	8 591	191	7 590	198	3 895	162
	1967/68	8 669	200	7 059	188	3 784	123
	1968/69	9 553	223	7 349	183	4 300	123
Voorcalculatie	1970/71	13 292	277	10 426	254	5 915	169
	1971/72	14 167	295	11 193	273	6 384	182

I totaal per bedrijf.

II per ha cultuurgrond.

Tabel 10. Trekkerkosten in gld. per bedrijf bij lopend prijspeil

		Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veenkoloniën	
		I	II	I	II	I	II
Nacalculatie	1965/66	4 240	97	4 663	126	2 108	92
	1966/67	5 038	113	5 079	133	2 634	109
	1967/68	5 394	126	5 148	135	3 180	104
	1968/69	5 560	139	5 621	145	3 387	103
Voorcalculatie	1970/71	6 723	140	6 638	162	4 406	126
	1971/72	7 067	147	7 008	171	4 736	135

I Per bedrijf.

II Per ha cultuurgrond.

Op de akkerbouwbedrijven in het Noordelijk kleigebied stegen de werktuigkosten van ca. f. 178,- per ha in 1965/66 tot f. 223,- in 1968/69. Dit is een stijging van 25%. In het Zuidwestelijk kleigebied bleven deze kosten gedurende deze vier jaren gelijk bij vrijwel gelijkblijvende bedrijfsoppervlakten. In de Veenkoloniën waren de werktuigkosten per bedrijf in 1967/68 gelijk aan de beide voorgaande jaren, in 1968/69 stegen deze kosten aanzienlijk. Door de grotere bedrijfsoppervlakten in de laatste twee jaar, lagen deze kosten per ha echter aanmerkelijk lager dan in 1966/67 en 1965/66. De toeneming van de oppervlakte wordt in belangrijke mate veroorzaakt door de na 1966/67 herziene bedrijfskeuze.

De rentekosten die zijn begrepen in de werktuig- en trekkerkosten stegen o.m. door het hogere rentepercentage dat jaarlijks in rekening is gebracht. Voor 1965/66 bedroeg het rentepercentage namelijk 5%, in 1966/67 5,5%, in 1967/68 en 1968/69 6%.

De rente wordt berekend over de boekwaarde van de werktuigen. In de voorcalculatie 1970/71 zijn de rentekosten berekend op basis van 7% en in de voorcalculatie 1971/72 op basis van 7,5%. De aanpassing van de rentepercentages geschiedt in de L.E.I.-berekeningen met enige vertraging, ten einde schommelingen op korte termijn uit te schakelen.

De specificatie van de werktuig- en trekkerkosten is voor akkerbouwbedrijven volgens de voorcalculatie 1971/72.

Tabel 11. Specificatie werktuigkosten en trekkerkosten in gld. per ha (voorcalculatie 1971/72)

	Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veenkoloniën	
	I	II	I	II	I	II
Onderhoud en aanschaf klein gereedschap	79	37	70	42	47	34
Brandstof	-	23	-	26	-	20
Afschrijving werktuigen	146	65	137	77	91	61
Rentekosten à 7,5%	70	22	66	26	44	20
Werktuigkosten per ha	295	147	273	171	182	135

I Werktuigen.

II Trekkers.

d. Werk door derden

Voor zover mogelijk zijn deze kosten ontleend aan de boekhoudkundige gegevens van de onderzochte bedrijven. In het hiernavolgende zullen de kosten voor de belangrijkste werkzaamheden worden weergegeven.

De mate waarin gebruik wordt gemaakt van de diensten van de loonwerker en de gevolgde werkmethoden zijn in bijlagen 5a en 5b vermeld.

Onkruidbestrijding

Uit de boekhoudingen kon voor een reeks van jaren het bedrag per ha worden vastgesteld voor het sproeien van de gewassen door een loonwerker. Met dit kostenverloop als basis en rekening houdende met de te verwachten kostenstijgingen zijn voor voorcalculatie 1971/72 de volgende kosten in rekening gebracht.

Tabel 12. Kosten voor chemische onkruidbestrijding in gld. per ha (voorcalculatie 1971/72)

	Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Granen	52	65	39
Erwten	62	77	-
Graszaad	85	82	-
Vlas	42	72	-
Suikerbieten	170	150	195
Consumptieaardappelen	-	95	75
Fabrieksaardappelen	64	-	75

Insekten- en ziektenbestrijding

De kosten per ha voor het spuiten tegen insecten en ziekten zijn op dezelfde wijze vastgesteld.

Tabel 13. Kosten voor bestrijding van insecten en ziekten in gld. per ha (voorcalculatie 1971/72)

	Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Erwten	45	45	-
Suikerbieten	50	45	85
Pootaardappelen	60	50	-
Consumptieaardappelen	70	52	55
Fabrieksaardappelen	62	-	55

Oogstwerkzaamheden

Maaidorsen en stropersen van granen

De kosten per ha voor maaidorsen en stropersen zijn eveneens becijferd aan de hand van de desbetreffende gegevens over een reeks van jaren uit de bedrijfsboekhoudingen. De kosten hiervan zijn vermeld in tabel 14.

Tabel 14. Kosten voor maaidorsen en stropersen van granen in gld. per ha

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Maaidorsen				
Nacalculatie	1967/68	164	140	167
	1968/69	163	143	174
Voorcalculatie	1970/71	175	165	175
	1971/72	180	170	180
Stropersen				
Nacalculatie	1967/68	85	80	64
	1968/69	80	75	62
Voorcalculatie	1970/71	85	80	65
	1971/72	87	85	70
Maaidorsen en stropersen				
Nacalculatie	1967/68	249	220	231
	1968/69	243	218	236
Voorcalculatie	1970/71	260	245	240
	1971/72	267	255	250

Roaien van aardappelen en suikerbieten

Het roaien van aardappelen en suikerbieten geschiedt gedeeltelijk door de loonwerker. De in rekening gebrachte kosten zijn ontleend aan de bedrijfsboekhoudingen.

Deze kosten zijn weergegeven in tabel 15.

Deze kosten per ha hebben betrekking op het roaien met verzamelrooiers. De produkten worden geroid in een bunker of op een naast de machine rijdende wagen.

Tabel 15. Kosten van machinaal rooien door derden in gld. per ha

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Aardappelen				
Nacalculatie	1967/68	363	355	258
	1968/69	478	412	275
Voorcalculatie	1970/71	500	425	315
	1971/72	505	430	320
Suikerbieten				
Nacalculatie	1967/68	407	397	295
	1968/69	426	411	310
Voorcalculatie	1970/71	450	430	360
	1971/72	455	435	365

Oogstwerkzaamheden van de overige gewassen

Voor het oogsten door derden van de belangrijkste overige gewassen zijn de volgende kosten per ha in rekening gebracht.

Tabel 16. Oogstwerkzaamheden overige gewassen door derden in gld. per ha (voorcalculatie 1971/72)

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied
Erwten :	maaien	95	90
	maaidorsen	170	145
Graszaad :	maaien	65	80
	maaidorsen	245 1)	245 1)
Bietenzaad :	maaien	120	-
	maaidorsen	240	-
Karwijzaad :	maaien	85	100
	maaidorsen	175	155
Vlas:	machinaal plukken	200	190

1) Vanaf de stam.

Afleveringskosten van suikerbieten

De afleveringskosten van de suikerbieten bestaan uit de betaalde vrachten e.a. en de door de fabriek in rekening gebrachte afleveringskosten van de suikerbieten.

Tabel 17. Afleveringskosten suikerbieten in gld. per ha

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Nacalculatie	1967/68	75	83	13
	1968/69	80	123	24
Voorcalculatie	1970/71	85	125	21
	1971/72	90	130	22

Bewaarkosten e.d.

De bewaarkosten e.d. van de verschillende produkten zijn niet af te splitsen voor zover deze kosten zijn begrepen in de arbeids-, werktuigen- en gebouwenkosten.

Voor zover deze kosten door derden in rekening worden gebracht, zoals bij consumptie- en pootaardappelen, zijn deze kosten afzonderlijk te bepalen.

Voor consumptieaardappelen is bij de bepaling van deze kosten uitgegaan van het gemiddelde van herfst- en voorjaarsaflevering.

Voor pootaardappelen bestaan de kosten van bewaring hoofdzakelijk uit het sorteren door derden. De in rekening gebrachte kosten zijn bepaald met behulp van de gemiddelde uitkomsten van de onderzochte bedrijven.

Tabel 18. Kosten voor sorteren en bewaren van aardappelen in gld. per ha

		Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veen- koloniën	
		poot- goed	con- sump.	poot- goed	con- sump.	poot- goed	fabr. aard.
Nacalculatie	1967/68	875	445	99	133	26	24
	1968/69	975	510	193	118	29	24
Voorcalculatie	1970/71	1000	550	145	135	35	30
	1971/72	1010	555	150	140	37	32

Algemene werkzaamheden door derden

Hieronder zijn begrepen de kosten voor grondbewerking (ploegen e.a.) en b.v. het schoonmaken van drainage. Deze kosten zijn uitgedrukt per ha bouwland.

Tabel 19. Algemene werkzaamheden door derden in gld. per ha bouwland

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Nacalculatie	1967/68	22	11	9
	1968/69	16	14	17
Voorcalculatie	1970/71	25	16	14
	1971/72	27	18	15

e. Bewerkingskosten

De in het voorgaande behandelde kostenbestanddelen, arbeid, werktuigen en werk door derden, vormen te zamen de bewerkingskosten. Deze bewerkingskosten maken een belangrijk deel uit van de totale kosten op de akkerbouwbedrijven.

Opmerkelijk is, dat het aandeel van deze kosten in de totale kosten, in de loop der jaren slechts een geringe wijziging heeft ondergaan. In het Noordelijk kleigebied bedroegen de bewerkingskosten in 1957 60% van de totale kosten, in 1968 bedroeg dit 55%. Voor de voorcalculatie in 1970 en 1971 werd 60% berekend.

In het Zuidwestelijk kleigebied waren in 1957 58% van de totale kosten bewerkingskosten, in 1968 was dit eveneens 58% en voor de voorcalculaties werd 61% becijferd. Voor de Veenkoloniën tenslotte was dit percentage in 1957 58%, in 1968 57%, maar voor de voorcalculaties werd 61% en 62% berekend.

De bewerkingskosten blijken dus ten opzichte van de totale kosten slechts geringe verschuivingen te hebben ondergaan. Anders is dit met de onderlinge verhouding tussen de kosten, die te zamen de bewerkingskosten vormen.

In de drie gebieden, Noordelijk kleigebied, Zuidwestelijk kleigebied en Veenkoloniën bedroegen de arbeidskosten in 1957 resp. 58, 59 en 66% van de totale werkelijke bewerkingskosten, in 1969 waren deze percentages 52, 48 en 51. Het aandeel van de werktuigkosten is praktisch gelijk gebleven, in 1957 was dit resp. 23, 24 en 21%, in 1969 was dit 26, 24 en 19%.

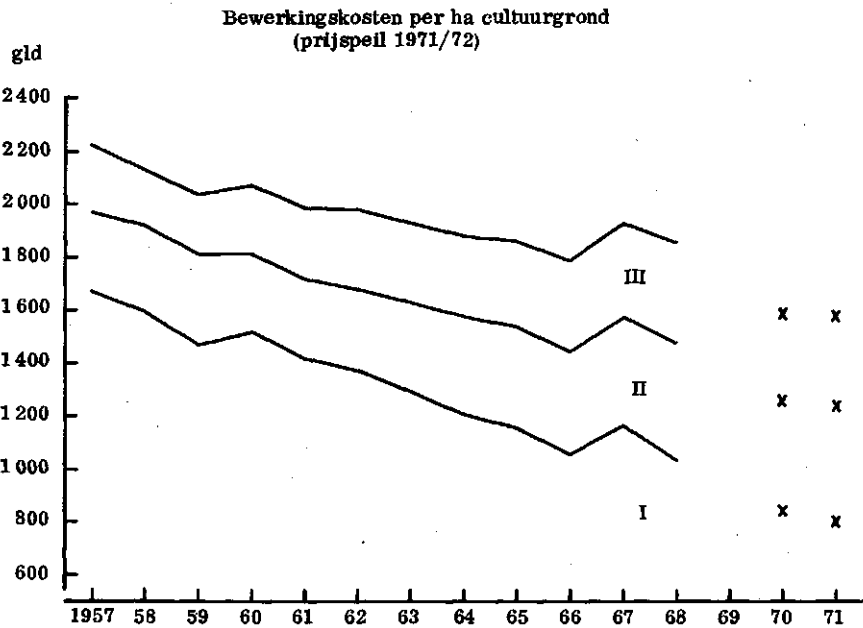
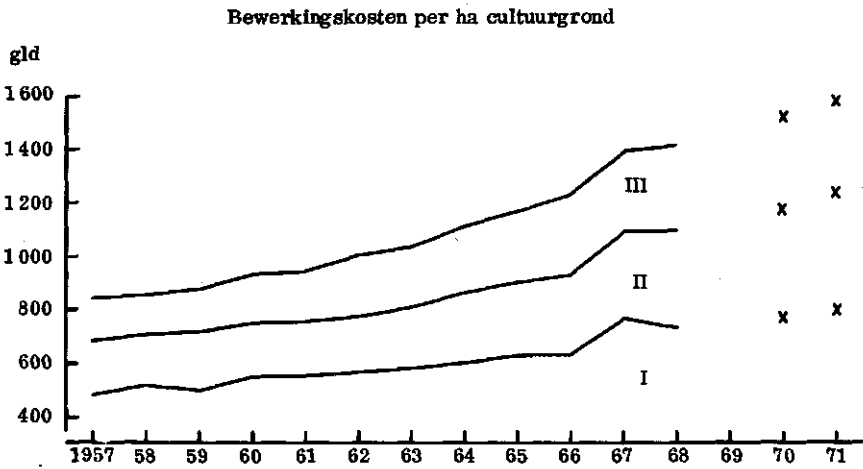
De kosten voor het werk door derden stegen echter in het Zuidwestelijk kleigebied van 17% in 1957 tot 30% in 1969 en in de Veenkoloniën van 13 tot 30% in deze jaren. In het Noordelijk kleigebied was de stijging van het aandeel van het werk door derden in de totale bewerkingskosten geringer, nl. 19% in 1957 en 22% in 1969. Hieruit is te concluderen, dat naar verhouding de arbeid een minder belangrijk aandeel had in de totale werkelijke bewerkingskosten, het aandeel van de werktuigkosten ongeveer gelijk bleef en dat de kosten voor het werk door derden vooral in het Zuidwesten en de Veenkoloniën belangrijk stegen.

In de grafieken 2, 3 en 4 is de opbouw van de werkelijke bewerkingskosten in de verschillende jaren weergegeven.

De werkelijke arbeidskosten per ha in het Noordelijk kleigebied vertonen een geleidelijke stijging tot het peil van de voorcalculaties.

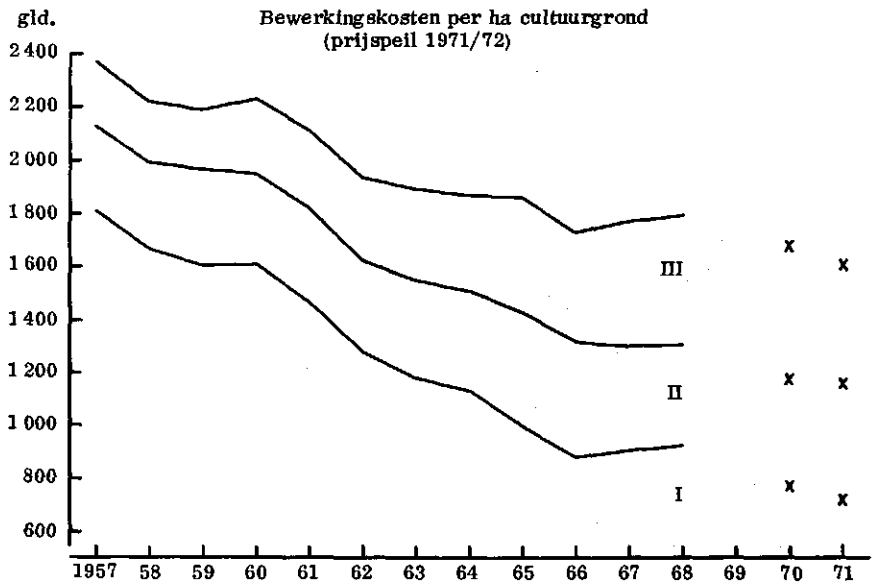
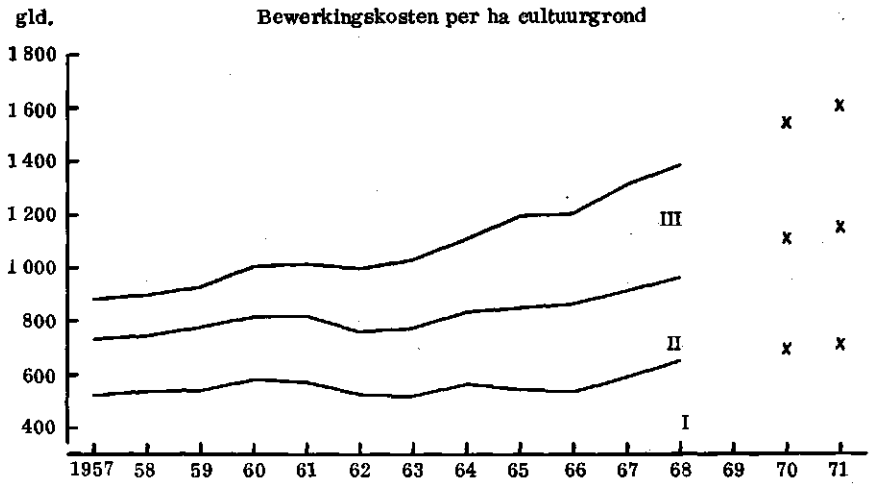
Het blijkt dat de arbeidskosten per ha cultuurgrond in het Zuidweste-

Grafiek 2. Noordelijk kleigebied

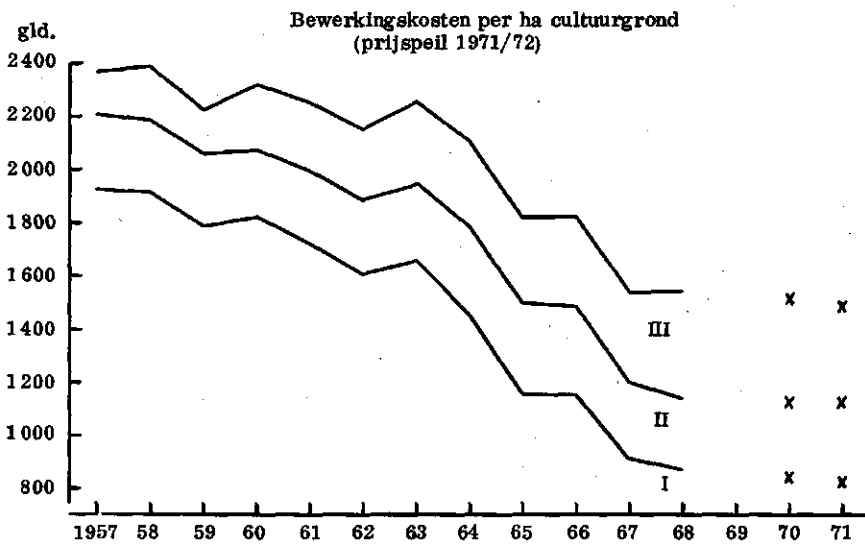
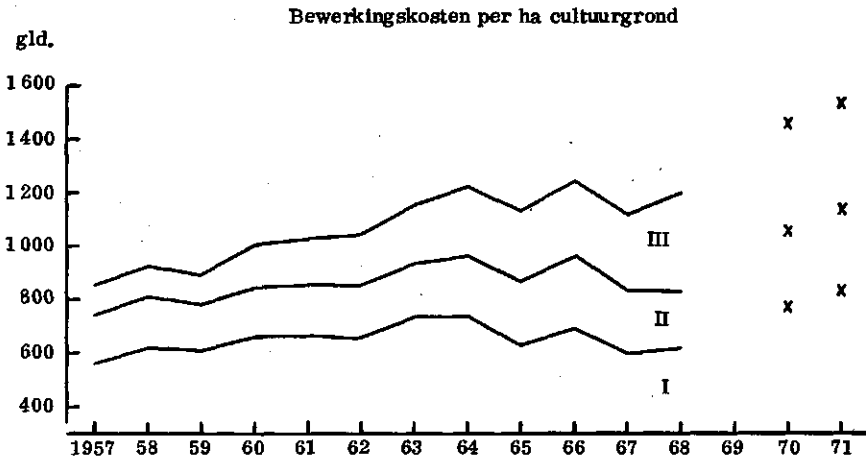
- I arbeid
- II werktuigen
- III werd door derden
- x voorcalculatie

Grafiek 3. Zuidwestelijk kleigebied

- I = arbeid
- II = werktuigen
- III = werk door derden
- x = voorcalculatie

Grafiek 4. Veenkoloniën

I = arbeid
 II = werktuigen
 III = werk door derden
 x = voorcalculatie

Tabel 20. Toegepaste werkmethoden in 1958 en 1968

	Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veen- koloniën	
	1958	1968	1958	1968	1958	1968
	%	%	%	%	%	%
Oogsten granen						
met eigen zelfbinder	100	-	53	-	100	5
met eigen maaidorsmachine	-	52	17	35	-	25
met maaidorsmachine van loonwerker	-	48	30	65	-	70
Oogsten aardappelen						
met de hand	21	1	24	2	35	-
met eigen voorraadrooier	17	3	41	3	1	-
met voorraadrooier van loonwerker	50	1	8	2	-	-
met eigen verzamelrooier	-	77	11	53	11	37
met verzamelrooier van loonwerker	12	18	16	40	53	63
Oogsten suikerbieten						
met de hand	96	4	81	5	73	2
met eigen lichter	-	3	-	-	-	-
met lichter van loonwerker	4	-	-	-	-	-
met eigen verzamelrooier	-	9	9	32	-	14
met verzamelrooier van loonwerker	-	84	10	63	27	84

lijk kleigebied t/m het jaar 1966 ondanks de stijging van de lonen ongeveer gelijk zijn gebleven. Na 1966 blijkt er een belangrijke toeneming van deze kosten, die door de recente sterke loonstijgingen, in de voorcalculaties eveneens tot uiting komt.

In de Veenkoloniën is vanaf 1957 een belangrijke stijging van de arbeidskosten te constateren, die haar hoogtepunt vindt in de jaren 1963 en 1964; daarna trad een daling in, waarschijnlijk samenhangende met de gewijzigde samenstelling van de bij dit onderzoek betrokken bedrijven in dit gebied. Vervolgens stegen de arbeidskosten die in de voorcalculaties zijn doorgetrokken, mede onder invloed van een toeneming van het areaal fabrieksaardappelen.

De wijzigingen in de werkelijke bewerkingskosten en in de onderlinge verhoudingen van de verschillende kosten waaruit deze zijn opgebouwd, worden voor een deel veroorzaakt door de stijging van de lonen en de stijging van de prijzen voor de werktuigen en de tarieven voor het loonwerk.

In de grafieken 2 t/m 4 is het verloop van de bewerkingskosten eveneens gegeven bij constant prijspeil, waarbij de invloed van de ontwikkeling in lonen en prijzen dus is uitgeschakeld.

Uit deze grafieken blijkt duidelijk dat er een aanzienlijke arbeidsbesparing op de akkerbouwbedrijven heeft plaatsgehad. Dit is een gevolg van de rationalisatie van de werkmethoden, waardoor een aanzienlijke verlagening van het aantal arbeidsuren mogelijk werd. Voorts, doordat vele werkzaamheden in combinatie met burens zijn verricht, waardoor de soms minimale arbeidsbezetting op een bedrijf toch nog voldoende is ook bij die bepaalde werkzaamheden waarbij meerdere personen nodig zijn. Tenslotte is de verschuiving van eigen arbeid naar de arbeid van de loonwerker van grote betekenis geweest voor de vermindering van het arbeidsverbruik.

Uit bovenstaande blijkt de daling van het arbeidsverbruik in samenhang met de stijging van de werktuigkosten en de kosten voor het werk door derden.

Ter oriëntering omtrent de ontwikkeling van de toegepaste werkmethoden is in tabel 20 een overzicht gegeven voor de belangrijkste gewassen.

f. Zaaizaad en pootgoed

De kosten voor zaaizaad en pootgoed zijn per gewas aanwijsbare kosten. De bepaling van deze kosten is gebaseerd op de gebruikte hoeveelheden per gewas op de onderzochte bedrijven in de afgelopen jaren. Hierbij is tevens nagegaan in welke mate dit zaaizaad en pootgoed uit eigen bedrijf is aangewend en in welke mate hiervan is aangekocht.

De hoeveelheden voor de voorcalculatie 1971/72 zijn in tabel 21 weergegeven.

g. Aangekochte meststoffen

In de begroting van deze kosten voor het gehele bedrijf zijn alleen opgenomen de aangekochte meststoffen. De kosten voor groenbestedingsgewassen zijn begrepen in de algemene kosten voor zaaizaad en de overige kostenbestanddelen, zoals arbeid, werktuigen, trekkracht.

Tabel 21. Zaaizaad en pootgoed per ha (voorcalculatie 1971/72)

	Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Wintertarwe:			
kg per ha	190	185	200
percentage aankoop	80	85	85
kosten (gld) per ha	118	118	130
Zomertarwe:			
kg per ha	180	180	200
percentage aankoop	80	85	70
kosten (gld) per ha	123	123	148
Wintergerst:			
kg per ha	135	120	180
percentage aankoop	90	100	100
kosten (gld) per ha	80	75	74
Zomergerst:			
kg per ha	140	110	150
percentage aankoop	80	90	90
kosten (gld) per ha	96	80	100
Haver:			
kg per ha	145	120	150
percentage aankoop	70	100	80
kosten (gld) per ha	82	113	88
Erwten:			
kg per ha	200	185	155 ¹⁾
percentage aankoop	85	90	85
kosten (gld) per ha	235	190	75
Vlas:			
kg per ha	135	155	
kosten (gld) per ha	180	195	
Pootaardappelen:			
kg per ha	3 420	2 550	2 050
percentage aankoop	25	80	50
kosten (gld) per ha	800	900	550
Cons.-/fabr.aardappelen:			
kg per ha	2 800	1 600	2 100
percentage aankoop	50	80	10
kosten (gld) per ha	550	550	380
Suikerbieten:			
kg per ha	6	5	6
kosten (gld) per ha	140	125	155

1) Rogge.

Indien suikerbietenkoppen en -blad voor bemesting zijn ondergeploegd, dan is dit een factor waarmede bij de opbrengstbepaling rekening is gehouden. Verder is de gestrooide stalmest uit het eigen bedrijf niet onder de kosten en opbrengsten opgenomen.

De aankoop van meststoffen betreft hoofdzakelijk de stikstof-, fosfor- en kalimeststoffen.

De kosten van de stikstofbemesting zijn bepaald met behulp van de hoeveelheden zuivere meststof per gewas volgens de bedrijfsboekhoudingen. Tabel 22 geeft een samenvatting van de hoeveelheden voor de voorcalculatie 1971/72.

Tabel 22. Stikstofbemesting in kg zuiver per ha - Voorcalculatie 1971/72

	Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Wintertarwe	88	98	120
Zomertarwe	84	88	110
Wintergerst	89	-	100
Zomergerst	82	74	105
Haver	83	87	100
Rogge	-	-	115
Erwten	18	15	-
Vlas	32	55	-
Bietenzaad	175	-	-
Graszaad	145	174	-
Consumptieaardappelen	156	220	-
Fabrieksaardappelen	170	-	180
Pootaardappelen	156	210	155
Suikerbieten	180	220	210

De fosfor- en kalibemesting zijn berekend met behulp van onttrekkingsnormen op basis van de totale giften per bedrijf volgens de boekhoudingen.

In bijlage 4c is voor elk van de gebieden een overzicht gegeven van deze onttrekkingsnormen, die als maatstaf zijn gebruikt voor de beoordeling van de fosfor- en kaligiften voor het gehele bedrijf.

Voor de afgelopen jaren is de gemiddelde gift per 100 eenheden in tabel 23 vermeld.

De hoeveelheden voor de voorcalculaties zijn afgestemd op het gemiddelde verbruik in de laatste jaren.

Tabel 23. Gift in kg P₂O₅ en K₂O per 100 eenheden (volgens onttrekkingsnormen)

		Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veenkoloniën	
		P	K	P	K	P	K
Nacalculatie	1965/66	57,8	36,0	47,9	31,3	51,2	58,4
	1966/67	54,4	33,5	53,3	33,8	50,4	59,8
	1967/68	59,8	54,1	54,6	34,4	45,3	56,1
	1968/69	57,4	47,7	53,0	39,4	52,5	55,2
Voorcalculatie	1970/71	58,0	50,0	54,0	38,0	52,0	55,0
	1971/72	58,5	50,5	54,5	38,5	52,5	55,5

In tabel 24 is een overzicht gegeven van de gemiddeld betaalde prijs per kg zuivere meststof volgens de boekhoudingen en de prijzen voor de voorcalculaties.

Tabel 24. Verbruikersprijzen in ct. per kg zuivere meststof

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veenkoloniën
Stikstof				
Nacalculatie	1967/68	101	99	96
	1968/69	96	98	91
Voorcalculatie	1970/71	93	94	89
	1971/72	99	100	95
Fosforzuur				
Nacalculatie	1967/68	72	70	62
	1968/69	73	68	66
Voorcalculatie	1970/71	73	69	65
	1971/72	74	70	66
Kali				
Nacalculatie	1967/68	36	34	41
	1968/69	37	33	40
Voorcalculatie	1970/71	36	34	40
	1971/72	36	34	40

Volgens de L.E.I.-bedrijven bedragen de kosten van de overige aangekochte meststoffen in de verschillende jaren als volgt.

Tabel 25. Kosten overige aangekochte meststoffen in gld. per ha cultuurgrond

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Nacalculatie	1965/66	16	3	15
	1966/67	17	4	24
	1967/68	9	3	14
	1968/69	11	3	17
Voorcalculatie	1970/71	11	3	18
	1971/72	11	3	18

h. Pacht en onderhoud gebouwen

De berekeningen zijn afgestemd op pachtersbedrijven d.w.z. dat als kosten voor grond en bedrijfsgebouwen de gemiddeld betaalde pachten (excl. woning) en het onderhoud van bedrijfsgebouwen in rekening zijn gebracht. Deze kosten zijn ontleend aan de onderzochte L.E.I.-bedrijven. Voor eigenaarsbedrijven is een pacht prijs in rekening gebracht die voor vergelijkbare objecten in hetzelfde gebied betaald wordt.

In tabel 26 is een overzicht gegeven van de gemiddelde pachten en het onderhoud voor bedrijfsgebouwen op de onderzochte bedrijven.

Tabel 26. Pacht en onderhoud bedrijfsgebouwen in gld. per ha

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Nacalculatie	1965/66	272	285	211
	1966/67	296	298	230
	1967/68	317	325	233
	1968/69	339	330	243
Voorcalculatie	1970/71	360	354	266
	1971/72	383	365	277

i. Overige kosten

Onder de overige kosten worden o.a. verstaan, de rente over kort omlopend vermogen, de rente over de veestapel, de veeartskosten en de algemene kosten.

In de algemene kosten zijn begrepen de kosten voor auto, abonnementen, telefoon, contributie landbouworganisatie, heffing van het landbouwschap, verzekeringen, licht, water e.a. Een overzicht van de algemene kosten volgens de boekhoudingen is in tabel 27 opgenomen.

Tabel 27. Algemene kosten in gld. per ha cultuurgrond

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Nacalculatie	1965/66	107	118	86
	1966/67	135	115	98
	1967/68	167	128	96
	1968/69	167	137	109
Voorcalculatie	1970/71	175	147	122
	1971/72	185	158	130

j. De opbrengsten

De geldopbrengsten van het bedrijf worden bepaald door de kg-opbrengsten per gewas en de prijs die per produkt kan worden verkregen.

Voor de opbrengstprijs van de produkten is een genormaliseerd prijspeil aangehouden, gebaseerd op de in het verleden verkregen opbrengstprijzen.

Hierbij zijn prijsschommelingen in de reeks van jaren zo goed mogelijk in het prijspeil voor de voorcalculatie verdisconteerd. Verder is met bepaalde tendenties in de prijsontwikkeling voor de produkten rekening gehouden.

De kg-opbrengsten voor de voorcalculaties zijn afgestemd op het niveau dat in de naaste toekomst onder gemiddelde weersomstandigheden kan worden verwacht. De kg-opbrengsten schommelen van jaar tot jaar vrij sterk onder invloed van gunstige of ongunstige weersomstandigheden.

Met deze factoren is bij de bepaling van het niveau voor de voorcalculatie zo goed mogelijk rekening gehouden door uit te gaan van het voortschrijdend 5-jaarlijkse gemiddelde van de kg-opbrengsten. De toeneming van de kg-opbrengsten onder invloed van b.v. gewijzigde werkmethoden, grondontsmetting en het in gebruik nemen van nieuwe rassen, komt in deze 5-jaarlijkse gemiddelde kg-opbrengsten tot uiting. Ook bij het vaststellen van de kg-opbrengsten voor de voorcalculaties is met deze ontwikkelingen rekening gehouden.

De documentatie van de kg-opbrengsten per gewas is voor de afzonderlijke gebieden in bijlage 6 opgenomen. Hierin zijn de jaarlijkse kg-opbrengsten vanaf oogst 1957 vermeld en verder de 5-jaarlijks voortschrijdend gemiddelde opbrengsten.

In de grafieken 5 t/m 8 is van enige belangrijke gewassen een overzicht gegeven van het verloop van de kg-opbrengsten per ha.

Een samenvatting van de kg-opbrengsten per ha voor de voorcalculatie

1971/72 is in tabel 28 gegeven.

Tabel 28. Kg-opbrengsten per ha (gemeten maat) Voorcalculatie 1971/72

	Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Wintertarwe	4 920	5 150	3 800
Zomertarwe	4 400	4 640	3 920
Wintergerst	4 620	-	3 800
Zomergerst	4 020	4 520	3 750
Haver	4 800	5 320	4 650
Rogge	-	-	3 665
Erwten	2 700	3 700	-
Vlas	7 500	8 450	-
Graszaad	1 340	1 080	-
Bietenzaad	3 100	-	-
Karwijzaad	1 600	1 675	-
Koolzaad	2 750	-	-
Consumptieaardappelen	32 000	36 750	-
Fabrieksaardappelen 1)	37 200	-	39 100
Pootaardappelen	27 000	26 500	22 000
Suikerbieten	41 500	52 500	42 000
Suikergehalte	16,2	16,6	16,4

1) Omgerekend op 430 gram onderwatergewicht.

De kg-opbrengsten per ha van de bijprodukten voor de voorcalculatie zijn eveneens afgeleid uit de gegevens van een reeks van jaren uit de bedrijfsboekhoudingen. De opbrengsten zijn afgestemd op het niveau dat in de naaste toekomst onder gemiddelde omstandigheden kan worden verwacht.

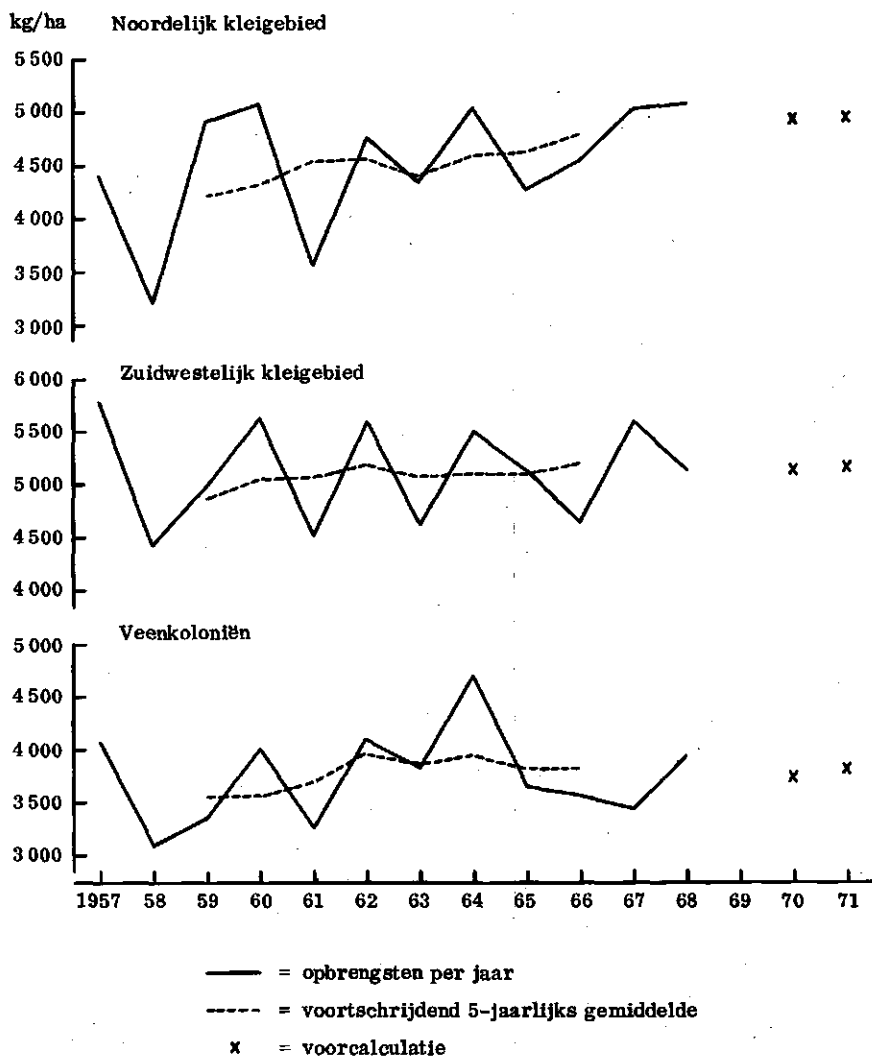
In tabel 29 worden de kg-opbrengsten van het graanstro voor calculatie 1971/72 weergegeven.

Tabel 29. Kg-opbrengsten per ha graanstro (voorcalculatie 1971/72)

	Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Wintertarwe	5 050	4 200	4 800
Zomertarwe	4 300	3 700	4 250
Wintergerst	3 200	-	3 200
Zomergerst	2 750	2 400	3 050
Haver	3 800	3 500	4 000
Rogge	-	-	5 000

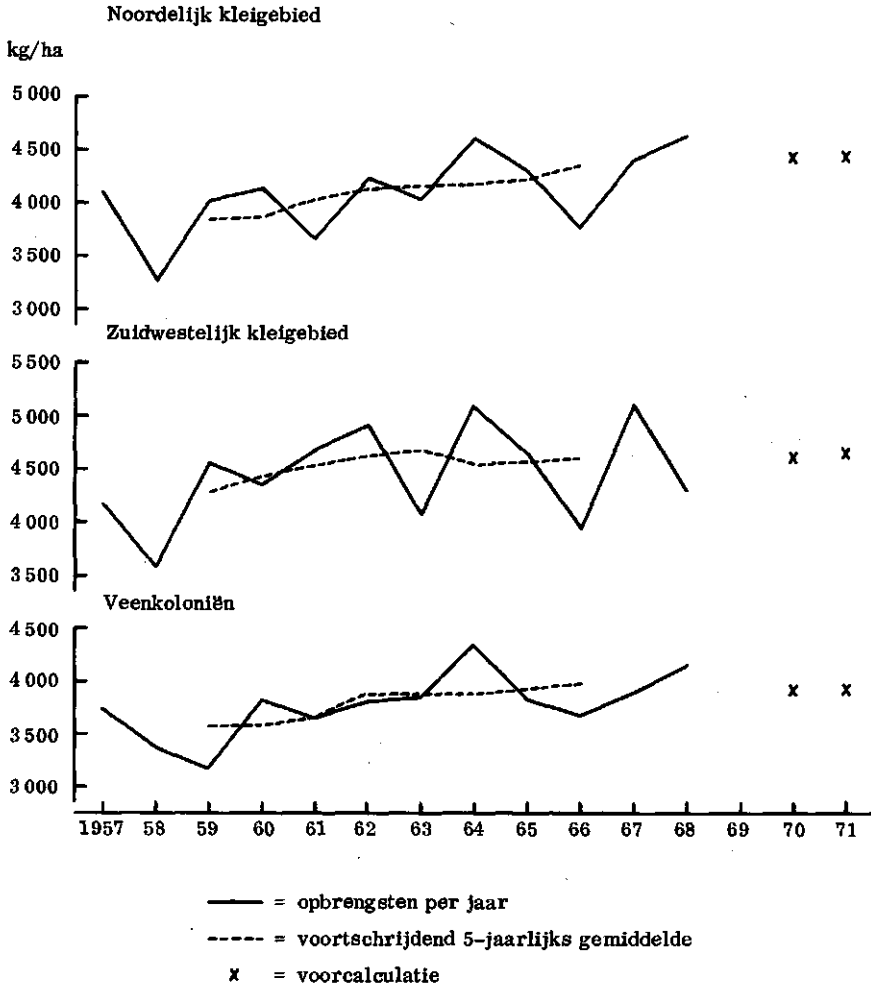
Grafiek 5. Wintertarwe

kg opbrengst

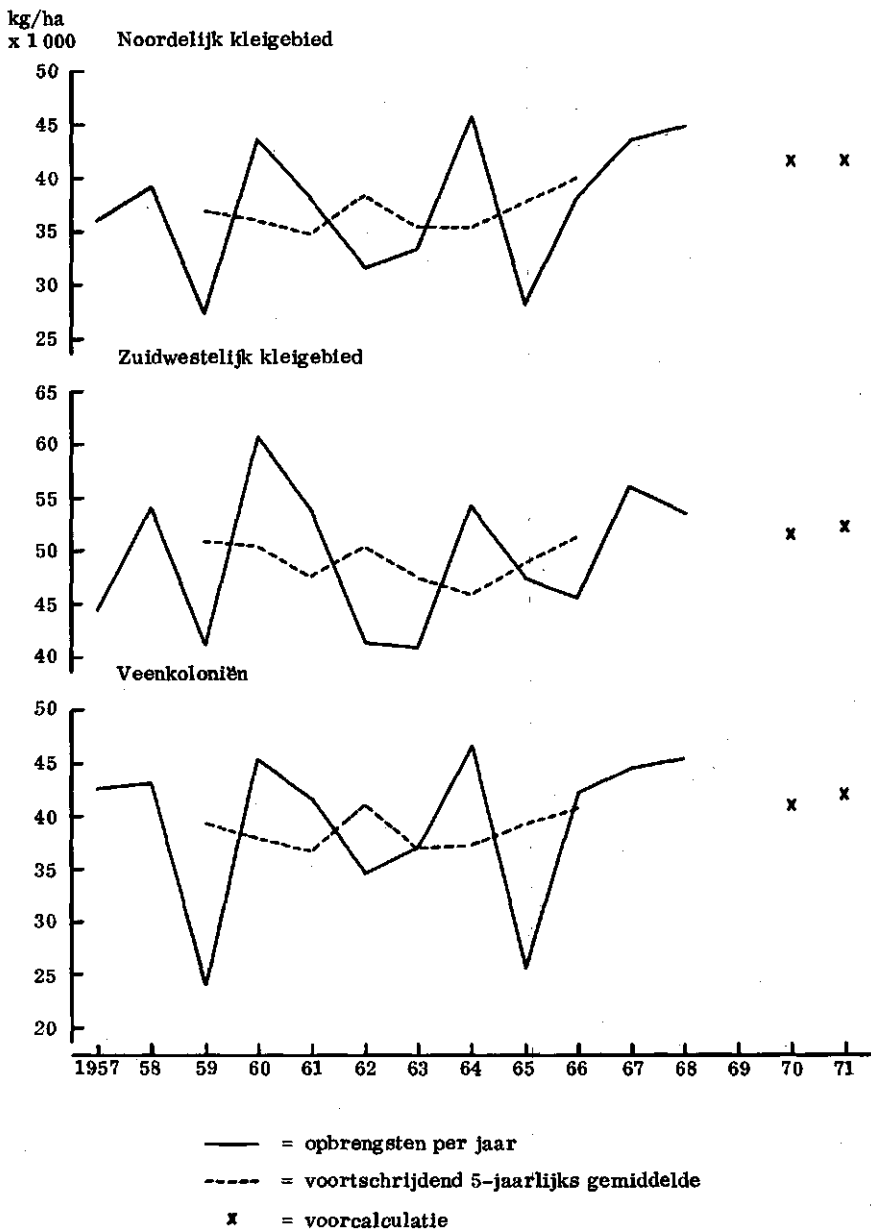

Grafiek 6. Zomertarwe

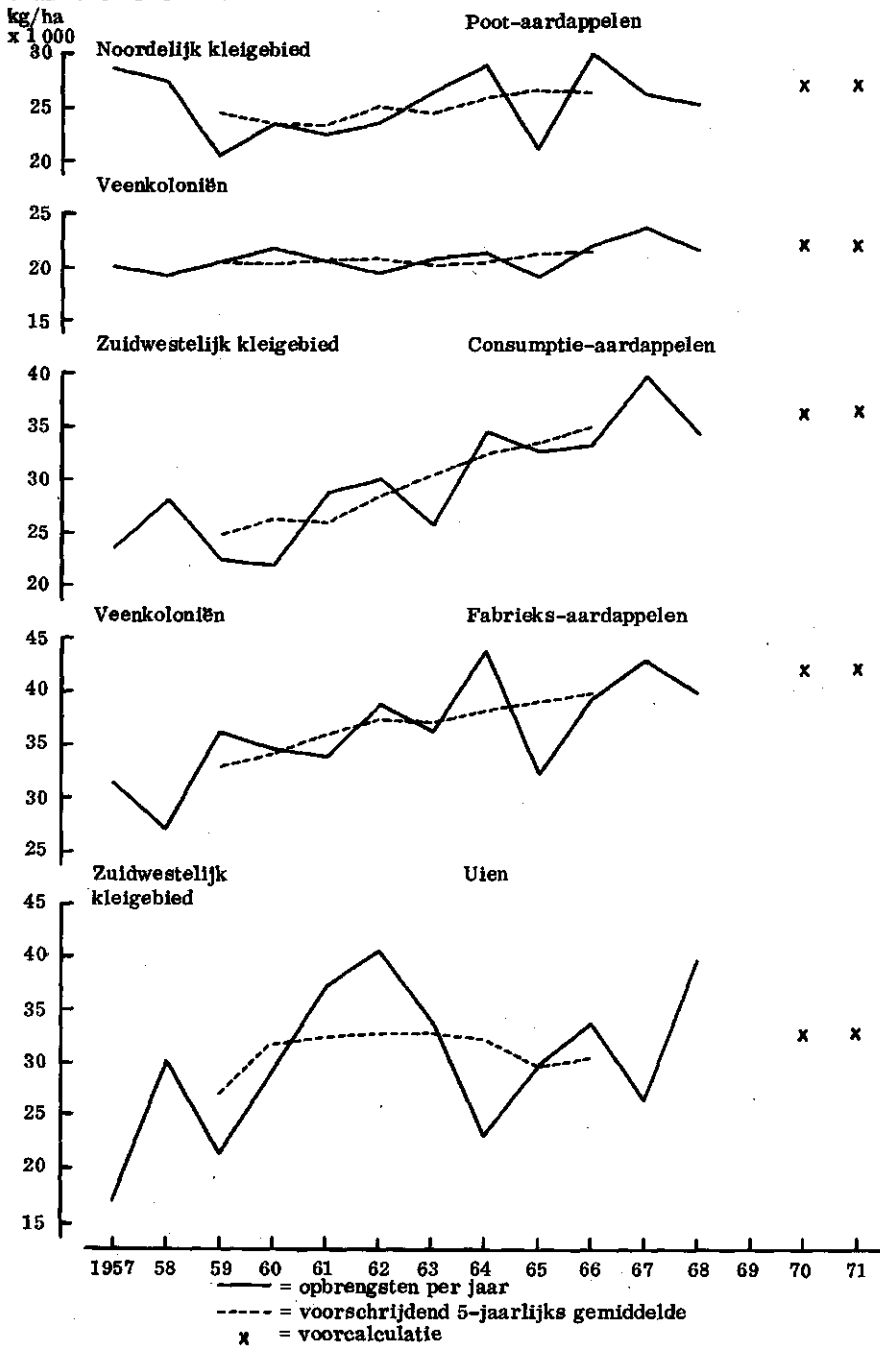
kg opbrengst

Grafiek 7. Suikerbieten
kg opbrengst

Grafiek 8. kg opbrengst

Het komt steeds meer voor, dat het stro niet wordt geoogst, maar wordt verhakfeld en ondergeploegd. In 1968 werd b.v. op de bedrijven in het Zuidwestelijk kleigebied $\pm 10\%$ van het stro niet geoogst. Bij het vaststellen van de stro-opbrengsten waarbij de gegevens uit de boekhouding als basis dienen, komt deze opbrengstvermindering tot uiting in de vastgestelde opbrengsten voor de voorcalculaties.

De opbrengsten van de bijprodukten van de overige gewassen zoals graszaadstro, verkocht suikerbietenloof e.a. zijn gebaseerd op de geldopbrengsten per ha, zoals deze in de bedrijfsboekhoudingen werden geregistreerd.

De opbrengsten van de rundveehouderij en voor zover aanwezig ook van varkens, pluimvee en paarden zijn ontleend aan de resultaten van boekjaar 1968-1969. De opbrengsten zijn omgerekend op het prijspeil van de voorcalculatie 1970/71 en 1971/72.

Tenslotte zijn in tabel 30 de nevenopbrengsten per bedrijf weergegeven. In deze post zijn o.m. begrepen de opbrengsten voor de uitgevoerde werkzaamheden voor derden, vergoeding voor geleden schade en vergoeding voor terreinaflevering van suikerbieten.

Tabel 30. Nevenopbrengsten in gld. per bedrijf

		Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Nacalculatie	1965/66	1 320	1 960	430
	1966/67	1 395	2 585	588
	1967/68	2 230	2 075	972
	1968/69	2 515	2 735	928
Voorcalculatie	1970/71	2 400	2 500	950
	1971/72	2 450	2 550	960

§ 4. De financiële resultaten volgens de nacalculaties

a. Het arbeidsinkomen van de ondernemer

In bijlage 2 zijn de uitkomsten van het gehele bedrijf nader gespecificeerd in kosten en opbrengsten. Hieruit resulteert het netto-overschot en het arbeidsinkomen van de ondernemer.

Het arbeidsinkomen van de ondernemer is de totale beloning voor handarbeid, bedrijfsleiding en het ondernemersrisico (winst of verlies).

Een samenvatting van het arbeidsinkomen van de ondernemer volgens de nacalculaties is in tabel 31 vermeld.

Tabel 31. Arbeidsinkomen van de ondernemer in gld. per bedrijf
(nacalculaties)

	Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
1965/66	6 900	33 850	9 900
1966/67	19 850	25 450	16 450
1967/68	21 600	22 200	25 750
1968/69	12 300	27 150	30 150
1969/70	29 850	48 200	18 900

Ter oriëntatie zijn in deze tabel ook de voorlopige resultaten in het boekjaar 1969/70 opgenomen.

Bovenstaande uitkomsten zijn gemiddelde resultaten die met behulp van de uitkomsten op de afzonderlijke bedrijven zijn berekend.

Er is een belangrijke spreiding in het arbeidsinkomen op de bedrijven onderling en in de verschillende gebieden.

Ter oriëntatie is in tabel 32 de spreiding in het arbeidsinkomen van de ondernemer aangegeven voor het boekjaar 1968/69.

Tabel 32. Spreiding in procenten van het aantal bedrijven naar de afwijkingen t.o.v. het gemiddeld arbeidsinkomen van de ondernemer in boekjaar 1968/69

Afwijking t.o.v. het gemiddelde arbeidsink. van de ondernemer	Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Meer dan f. 17 500,-	11	13	11
+ f. 12 500,- tot + f. 17 500,-	6	7	5
+ f. 7 500,- tot + f. 12 500,-	7	11	11
+ f. 2 500,- tot + f. 7 500,-	17	12	11
- f. 2 500,- tot + f. 2 500,-	15	11	16
- f. 7 500,- tot - f. 2 500,-	20	11	8
- f. 12 500,- tot - f. 7 500,-	11	12	19
- f. 17 500,- tot - f. 12 500,-	4	9	8
Minder dan - f. 17 500,-	9	14	11
	100	100	100

In het Noordelijk kleigebied heeft 52% van het aantal bedrijven in 1968/69 een arbeidsinkomen, dat minder dan f. 7 500,- boven of beneden het gemiddelde arbeidsinkomen van dit gebied ligt, in het Zuidwestelijk kleigebied bevindt 34% van de bedrijven zich binnen deze begrenzing en in de Veenkoloniën is dit 35% van het aantal bedrijven.

In het Noordelijk kleigebied heeft 24% van de bedrijven een arbeidsinkomen dat hoger ligt dan f. 7 500,- boven het gemiddelde arbeidsinkomen en 24% van de bedrijven heeft een arbeidsinkomen dat lager ligt dan

f. 7 500,- beneden het gemiddelde.

In het Zuidwestelijk kleigebied ligt 31% van de bedrijven met het arbeidsinkomen hoger dan f. 7 500,- boven het gemiddelde en 35% lager dan f. 7 500,- beneden het gemiddelde, voor de Veenkoloniën liggen deze percentages op resp. 27 en 38.

Uit bovenstaande blijkt in welke mate de spreiding van het arbeidsinkomen zich in de verschillende gebieden in boekjaar 1968/69 heeft voorgedaan.

De spreiding van het inkomen berekend over meer jaren is kleiner dan de jaarlijkse spreiding. Voor het Noordelijk en het Zuidwestelijk kleigebied is de spreiding van het inkomen bepaald over drie jaren van een aantal bedrijven die gedurende deze periode in administratie waren.

Tabel 33. Spreiding in procenten van een aantal bedrijven in het Noordelijk en Zuidwestelijk kleigebied op basis van gemiddelde inkomens in drie jaren (1966/67 t/m 1968/69)

Afwijking t.o.v. het gemiddelde arbeidsink. van de ondernemer	Drie jaren	Jaarlijks (tabel 32)
Meer dan + f. 7 500,-	18%	27%
+ f. 7 500,- tot - f. 7 500,-	67%	43%
Minder dan - f. 7 500,-	15%	30%
	100%	100%

De oorzaken van deze spreiding in het inkomen zijn in deze studie niet nader geanalyseerd. Hiervoor kan o.a. worden verwezen naar "Bedrijfsuitkomsten in de landbouw" (L.E.I.-publicatie No. 3.14, blz. 44 e.v.) waarin is geconstateerd dat ca. 75% van de verschillen in netto-overschot per SBE samenhangt met verschillen in factoropbrengsten en ca. 20% met verschillen in arbeidskosten per SBE.

De belangrijkheid van factorkosten en factoropbrengsten voor het inkomen is in het volgende behandeld.

b. De factorkosten en factoropbrengsten per SBE in boekjaar 1968/69

Het arbeidsinkomen van de ondernemer geeft het totaal van de beloning voor de handenarbeid van de ondernemer, de bedrijfsleiding en de ondernemerswinst of -verlies, en is een maatstaf voor het bedrijfsresultaat.

Een diepergaande informatie over de bedrijfsexploitatie geven de factorkosten en de factoropbrengsten per standaardbedrijfseenheid (SBE).

De factoropbrengsten zijn het verschil tussen de totale opbrengsten en de niet-factorkosten, waaronder zijn begrepen de kosten van aangekochte, c.q. op eigen bedrijf geproduceerde produktiemiddelen, zoals o.a. zaai-zaad, veevoer, kunstmest en afschrijvingen over werktuigen en gebouwen en eigenaarslasten (waterschapslasten, grondbelasting, enz.).

De factorkosten bestaan uit de kosten van arbeid, rente en de in de pacht begrepen rentevergoeding voor het in grond en gebouwen geïnves-

teerde vermogen.

Zowel factoropbrengsten als factorkosten zijn per bedrijf berekend per SBE als maatstaf voor het resultaat per eenheid produkt. Het verschil tussen factoropbrengsten en factorkosten per SBE is het netto-overschot per SBE.

In tabel 34 is de spreiding van de factoropbrengsten en de factorkosten per SBE van de bedrijven in de verschillende gebieden weergegeven.

Tabel 34. Factorkosten en factoropbrengsten in gld. per SBE, 1968/69
(in procenten van het totaal aantal waarnemingen)

Gld. per SBE	Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veen- koloniën	
	I	II	I	II	I	II
450 - 500				1		
400 - 450		2		4		14
350 - 400				16		33
300 - 350	4	15		22		21
250 - 300	28	20	9	29	11	19
200 - 250	42	31	56	20	43	5
150 - 200	17	28	32	7	46	3
100 - 150	9	4	3	1		5
	(100)	(100)	(100)	(100)	(100)	(100)

I factorkosten per SBE.

II factoropbrengsten per SBE.

In het Noordelijk kleigebied liggen de factorkosten per SBE van 32% van het aantal bedrijven hoger dan 250 gulden, in het Zuidwestelijk kleigebied is dit 9% van het aantal bedrijven en in de Veenkoloniën 11%.

Dit wil zeggen dat in het Noordelijk kleigebied in vergelijking met de andere gebieden veel bedrijven voorkwamen met relatief hoge kosten per SBE.

De factoropbrengsten per SBE van 37% van het aantal bedrijven in het Noordelijk kleigebied liggen boven 250 gulden, in het Zuidwestelijk kleigebied is dit 72% en in de Veenkoloniën 87%.

In tegenstelling tot de factorkosten liggen de factoropbrengsten per SBE in het Noordelijk kleigebied lager.

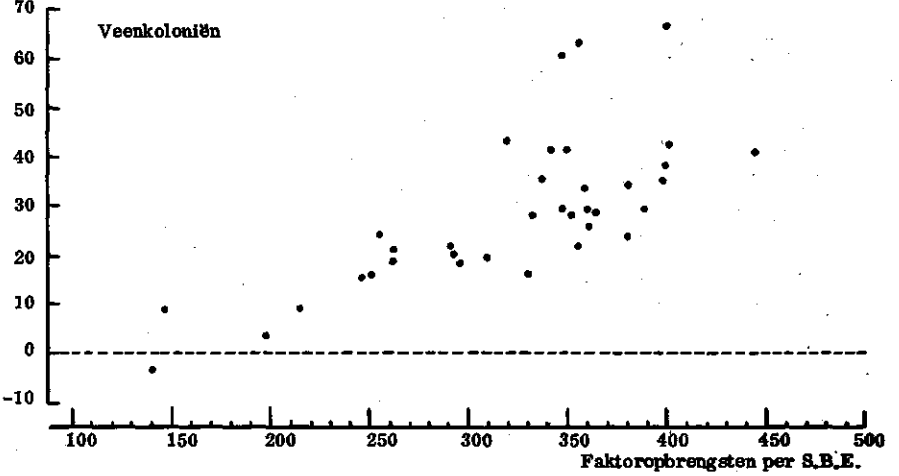
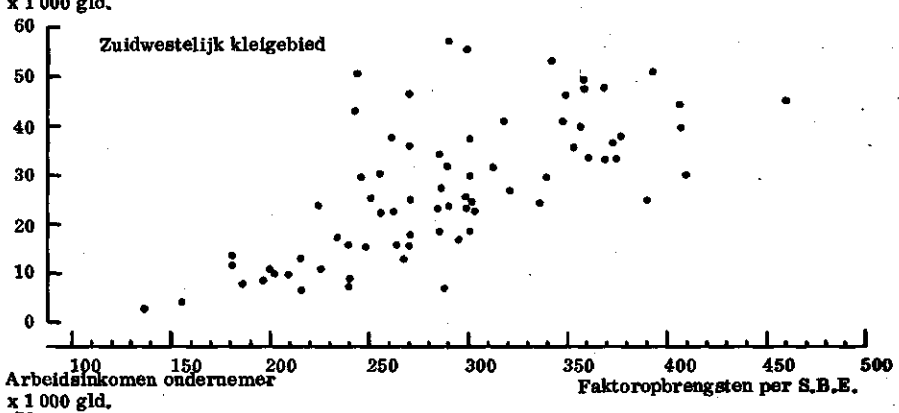
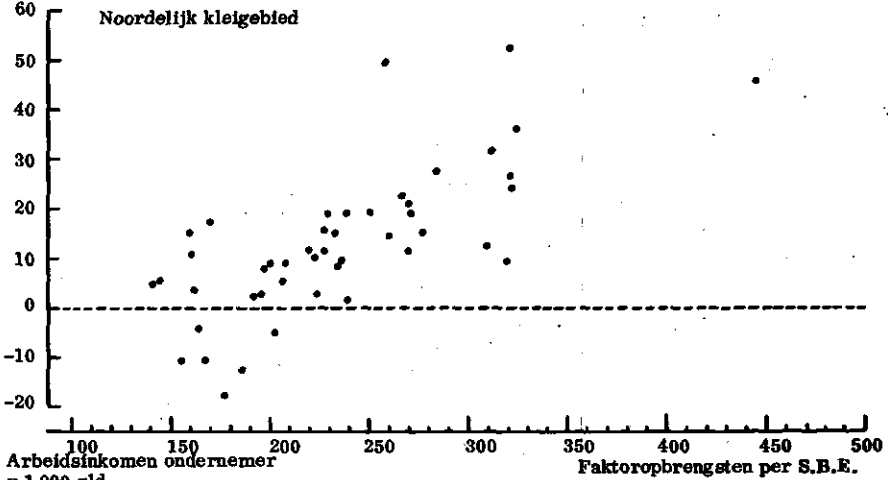
Verder kan worden opgemerkt dat de spreiding in de factoropbrengsten per SBE in alle gebieden groter is dan de spreiding in de factorkosten per SBE.

In grafiek 9 zijn tenslotte de factoropbrengsten per SBE en het arbeidsinkomen van de ondernemer van alle bedrijven in de desbetreffende gebieden weergegeven. De gegevens hebben betrekking op boekjaar 1968/69.

Uit deze grafiek is af te leiden, dat de factoropbrengsten per SBE een nauwe samenhang hebben met het arbeidsinkomen van de ondernemer.

Grafiek 9. Faktor opbrengsten per SBE en arbeidsinkomen van de ondernemer
(boekjaar 1968/69)

Arbeidsinkomen ondernemer
x 1 000 gld.

Voor de afzonderlijke gebieden geeft een vergelijking van de factorkosten per SBE met het arbeidsinkomen van de ondernemer aanzienlijk minder samenhang te zien dan de factoropbrengsten en het inkomen.

In tabel 35 zijn de resultaten naar grootteklasse weergegeven, waarbij de bedrijven in twee groepen zijn ingedeeld op grond van het aantal SBE per bedrijf (boven of beneden de gemiddelde produktieomvang).

Tabel 35. Factorkosten en factoropbrengsten per SBE bij een verschillende produktieomvang (boekjaar 1968/69)

	Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veen- koloniën	
	I	II	I	II	I	II
Produktieomvang in SBE	163	261	152	274	99	132
Resultaten in gld.						
Factoropbrengsten	250	219	286	294	311	339
Factorkosten	241	212	217	206	212	207
Netto-overschot	9	7	69	88	99	132
Arbeidsink. ondernemer	12 500	12 000	21 400	34 600	22 800	39 500

I = beneden de gemiddelde produktieomvang.

II = boven de gemiddelde produktieomvang.

Uiteraard zal bij een gunstig resultaat per SBE het totale netto-overschot per bedrijf groter zijn naarmate de bedrijfsomvang groter is. Daar staat tegenover, dat bij een negatief netto-overschot per SBE ook het verlies evenredig met de bedrijfsomvang toeneemt.

c. De financiële positie van de onderzochte bedrijven in het boekjaar 1968/69

Naast de bedrijfseconomische boekhouding die uitsluitend betrekking heeft op kosten en opbrengsten van het landbouwbedrijf, zijn voor een beperkt aantal van de onderzochte bedrijven ook gegevens verzameld en verwerkt over de financiële positie van de ondernemer. De resultaten van dit onderzoek zijn uitvoerig gedocumenteerd in een afzonderlijke L.E.I.-publikatie 1).

Voor zover deze financiële gegevens bekend zijn van de bedrijven die voor de opstelling van de voorcalculaties zijn gebruikt, is hieraan in deze paragraaf aandacht besteed. Uiteraard hebben deze gegevens eveneens betrekking op de bedrijven die in 1968/69 een bedrijfsomvang hadden van 90 SBE en meer.

1) Publikatie No. 3.20: "De financiële positie van landbouwbedrijven". Boekjaren 1967/68 en 1968/69. Drs. S. Aukema en G. v. Donselaar.

Tabel 36. Specificatie van het vermogen op 30 april 1969

	Noordelijk + Zuidwestelijk kleigebied						Veenkoloniën		
	eigenaars		pachters		eigenaars		pachters		
	gid.	%	gid.	%	gid.	%	gid.	%	gid.
Oppervlakte cultuurgrond (eigendom + pacht)	33,89		46,92		30,65		30,44		
Oppervlakte grond in eigendom (kadastraal)	28,90		2,97		25,16		4,26		
Geïnvesteed vermogen in:									
grond en gebouwen	312 900	71	33 300	17	215 900	64	34 500	21	
veestapel	8 400	2	9 700	5	3 700	1	3 800	2	
werktuigen	38 400	9	49 700	25	25 500	8	21 800	13	
overige middelen	15 400	4	21 500	11	22 100	7	18 000	11	
vastgelegde middelen	375 100	86	114 200	58	267 200	80	78 100	47	
vlottende middelen (kas, giro, vordering, e.a.)	27 100	6	28 300	14	27 400	8	37 700	23	
Middelen in bedrijf	402 200	92	142 500	72	294 600	88	115 800	70	
Middelen buiten bedrijf	36 200	8	54 500	28	40 400	12	49 200	30	
Totale vermogen	438 400	100	197 000	100	335 000	100	165 000	100	
Vermogen naar herkomst:									
eigen vermogen	336 800	77	137 900	70	262 300	78	145 500	88	
vreemd vermogen	101 600	23	59 100	30	72 700	22	19 500	12	
Totale vermogen	438 400	100	197 000	100	335 000	100	165 000	100	

Met behulp van de beschikbare documentatiegegevens is een onderscheid gemaakt in de verschillende gebieden, waarbij de specificatie van het vermogen is weergegeven op de eigenaars- en pachtersbedrijven.

De vermogenspositie is ontleend aan de situatie per 30 april 1969. In tabel 36 (zie blz. 50) zijn de investeringen onderscheiden naar middelen in en buiten het bedrijf en is het vermogen naar de herkomst onderscheiden in eigen en vreemd vermogen.

Op de eigenaarsbedrijven in het Noordelijk + Zuidwestelijk kleigebied blijkt 86% van het totale geïnvesteerde vermogen te bestaan uit vastgelegde middelen in het bedrijf (grond, gebouwen, veestapel, werktuigen e.a.), 6% uit vlottende middelen in het bedrijf en ca. 8% uit middelen buiten het bedrijf. Op de eigenaarsbedrijven in de Veenkoloniën zijn deze percentages resp. 80%, 8% en 12%. Het percentage eigen vermogen is in beide gebieden ongeveer gelijk (77% en 78%).

Op de pachtersbedrijven is uiteraard de hoogte van het totale bedrijfsvermogen lager door de lage investeringen in grond en gebouwen. In de kleigebieden verschilt dit bij een aanzienlijk grotere produktieomvang op de pachtersbedrijven (33,89 ha eigenaarsbedrijven en 46,92 ha pachtersbedrijven) f. 279 600,- per bedrijf. In de Veenkoloniën is dit verschil bij gelijke produktieomvang f. 181 400,-. Ook de procentuele verdeling over de verschillende middelen op de pachtersbedrijven wijkt hierdoor af van die op de eigenaarsbedrijven.

In vervolg op de eerder besproken bedrijfsresultaten over 1968/69 met het verkregen netto-overschot en het arbeidsinkomen van de ondernemer is met behulp van de financiële gegevens een overzicht opgesteld van de overige inkomsten en uitgaven en de hieruit resulterende jaarlijkse besparingen of ontsparingen. In tabel 37 is uitgegaan van het gemiddelde netto-overschot en het arbeidsinkomen van de ondernemer op de hiervoor onderzochte bedrijven.

Het inkomen uit het bedrijf op de eigenaarsbedrijven in de kleigebieden ligt door verschillende oorzaken f. 2 000,- hoger dan op de pachtersbedrijven.

In de Veenkoloniën ligt het inkomen van de eigenaarsbedrijven f. 4 510,- lager dan op de pachtersbedrijven.

Een van de belangrijkste oorzaken van de verschillen tussen eigenaars- en pachtersbedrijven is het nadelige saldo van de betaalde en de berekende rente voor de eigenaarsbedrijven.

Uit deze bedrijfsresultaten kan verder de rentabiliteit van het vermogen worden berekend. Het netto-overschot verhoogd met de in rekening gebrachte rentekosten, het saldo van pacht en eigenaarslasten en de incidentele bedrijfsopbrengsten geeft de totale beloning voor het bedrijfsvermogen.

Tabel 37. Specificatie van inkomsten en uitgaven in 1968/69

	Noordelijk + Zuid- westelijk kleigebied		Veen- koloniën	
	eigenaars	pachters	eigenaars	pachters
Netto-overschot	8 430	7 500	16 140	16 290
Beloning handenarbeid van de ondernemer	11 220	10 990	11 340	11 700
Arbeidsink. v.d. ondernemer	19 650	18 490	27 480	27 990
Niet-betaald loon gezinsl.	2 090	1 030	1 620	2 130
Niet-betaalde rente 1)	‰ 570	3 250	‰ 660	2 570
Saldo van berekende pacht en eigenaarslasten	3 010	1 750	2 470	1 090
Incidentele bedrijfsop- brengsten	2 140	‰ 200	890	2 530
Inkomen uit het bedrijf	26 320	24 320	31 800	36 310
Saldo van gezinsuitgaven en ontvangsten	21 230	21 190	23 540	21 080
Besparingen	5 090	3 130	8 260	15 230

- 1) Saldo van berekende rente over omlopend vermogen, dode en levende inventaris en overige pachtersinvesteringen en betaalde rente op de eigenaarsbedrijven kan negatief zijn omdat in de betaalde rente ook de rente over leningen voor grond en gebouwen is begrepen.

Tabel 38. Rentabiliteit van het bedrijfsvermogen in 1968/69

	Noordelijke + Zuid- westelijk kleigebied		Veen- koloniën	
	eigenaars	pachters	eigenaars	pachters
Netto-overschot	8 430	7 500	16 140	16 290
Berekende rente dode en levende inventaris	4 160	5 830	2 910	2 860
Saldo berekende pacht en eigenaarslasten	3 010	1 750	2 470	1 090
Incidentele bedrijfsopbr.	2 140	‰ 200	890	2 530
Beloning bedrijfsvermogen	17 740	14 880	22 410	22 770
Bedrijfsvermogen	402 200	142 500	294 600	115 800
Rentabiliteit bedrijfs- vermogen	4,4%	10,4%	7,6%	19,7%

De aanmerkelijk hogere rentabiliteit op de pachtersbedrijven is mede veroorzaakt door de lagere vermogensinvestering in grond en gebouwen, waardoor middels de pacht een lage vergoeding is uitgekeerd.

De beloning van het bedrijfsvermogen zonder het saldo van berekende pacht en eigenaarslasten verschilt weinig tussen pachters- en eigenaarsbedrijven.

Evenals in het arbeidsinkomen van de ondernemer verschilt ook de rentabiliteit van het bedrijfsvermogen van bedrijf tot bedrijf.

In tabel 39 is een overzicht van deze spreiding vermeld.

Tabel 39. Spreiding van de bedrijven op basis van de rentabiliteit van het bedrijfsvermogen

Rentabiliteit bedrijfsvermogen	Noordelijk + Zuid- westelijk kleigebied		Veen- koloniën	
	eigenaars	pachters	eigenaars	pachters
	%	%	%	%
Minder dan - 10%	-	3,3	-	-
- 5% - - 10%	-	3,3	-	-
0 - - 5%	8,3	13,3	8,3	-
0 - + 5%	54,2	23,3	16,7	14,3
5% - + 10%	25,0	10,1	50,0	7,1
10% - + 15%	12,5	16,7	8,3	14,3
15% - + 20%	-	16,7	16,7	14,3
Meer dan 20%	-	13,3	-	50,0
Totaal	100,0	100,0	100,0	100,0

Bij de kleigebieden komen zowel bij de eigenaars als de pachters veel bedrijven voor met een negatieve rentabiliteit nl. 8,3% en 19,9%. Bij de eigenaarsbedrijven in de Veenkoloniën is dit percentage eveneens 8,3%, maar komt bij de pachtersbedrijven geen negatief rentabiliteitscijfer voor.

Opmerkelijk is in dit gebied dat 50% van de pachtersbedrijven een rentabiliteitspercentage heeft van meer dan 20%.

Het in het algemeen gunstiger rentabiliteitscijfer op de pachtersbedrijven gaat uiteraard samen met het in verhouding kleinere bedrijfsvermogen ten opzichte van het behaalde resultaat.

§ 5. De financiële resultaten - voorcalculaties

a. De resultaten van het gehele bedrijf

In paragraaf 3 van dit hoofdstuk is bij de verschillende kosten en opbrengsten het niveau van de voorcalculaties 1970/71 en 1971/72 bepaald.

De tabellen 41 en 42 bevatten de financiële resultaten van het gehele bedrijf op pachtersbasis en geven een specificatie van totale kosten en opbrengsten. Hierbij zijn de hoeveelheden van kosten en opbrengsten afgestemd op gemiddelde omstandigheden en is met ontwikkelingen rekening gehouden. Het toekomstige produktiviteitspeil voor gemiddelde omstandigheden is met behulp van de bedrijfsresultaten in de achterliggende jaren zo goed mogelijk benaderd.

De waardering van kosten en opbrengsten geschiedt eveneens tegen het

in de naaste toekomst te verwachten prijspeil. De raming van het prijspeil van de kosten is echter minder speculatief dan de raming van de opbrengstprijzen in de naaste toekomst. De beoordeling van de financiële resultaten van het gehele bedrijf moet daarom geschieden tegen de achtergrond van de in rekening gebrachte opbrengstprijzen voor de verschillende produkten.

De ingecalculerde opbrengstprijzen voor de produkten in de voorcalculaties zijn genormaliseerde prijzen die zijn bepaald met behulp van het prijspeil in de achterliggende jaren op de onderzochte bedrijven. In tabel 40 is een samenvatting gegeven van de in rekening gebrachte prijzen.

Een overzicht van de opbrengstprijzen voor de afzonderlijke gebieden is in bijlage 7 vermeld.

Tabel 40. Opbrengstprijzen incl. B.T.W. van de belangrijkste produkten in gld. per 100/1000 kg - nacalculaties 1966/67 t/m 1969/70, voorcalculaties 1970/71 en 1971/72

	Nacalculaties				Voorcalculaties	
	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72
Wintertarwe	35,40	35,45	34,70	35,45	35,00	36,15
Zomertarwe	35,30	35,15	35,45	35,55	35,50	36,60
Wintergerst	32,30	31,35	32,40	33,50	31,90	33,40
Zomergerst	32,55	31,55	32,05	32,30	32,35	33,90
Haver	32,10	30,05	29,70	30,10	30,50	32,00
Erwten	47,45	44,45	56,10	57,55	50,00	51,25
Bonen	95,40	46,55	71,90	102,60	83,00	85,00
Vlas	16,45	21,80	21,85	18,50	20,75	21,40
Koolzaad	57,50	66,00	63,00	69,25	65,00	65,50
Bietenzaad	164,55	169,70	162,35	158,25	167,50	168,00
Karwijzaad	120,80	120,40	111,85	111,65	122,50	123,50
Graszaad	154,65	132,40	120,40	135,80	150,00	150,00
Consumptieaard.	14,35	6,75	11,95	20,35	13,50	13,75
Fabrieksaard. 1)	8,70	8,55	8,15	8,25	8,30	8,35
Pootaardappelen	19,70	18,60	17,40	23,25	20,10	20,25
Suikerbieten 2)	74,85	65,65	62,20	68,60	61,80	62,35
Uien	27,30	11,95	12,85	17,60	16,00	16,50

1) Op basis van 430 gram onderwatergewicht.

2) Bij het suikergehalte volgens de voor- en nacalculaties (bijlage 6a en 6b).

Ten einde een overzicht te geven van de rentabiliteit van de bedrijven bij een hoger of lager prijspeil van de verschillende produkten, zijn in tabel 43 aanvullende berekeningen gegeven.

De mate waarin het produkt wordt verbouwd en wordt verkocht, is bepaald voor de omvang van de berekende invloed op de uitkomsten van de voorcalculaties.

Tabel 41. Financiële resultaten (voorcalculatie 1970/71)

	Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veenkoloniën	
	ha	%	ha	%	ha	%
I Grondgebruik						
Granen	24,13	50	15,27	37	16,32	47
Peulvruchten	1,60	3	2,77	7	-	-
Handelsgewassen	3,85	8	1,72	4	-	-
Aardappelen	7,11	15	6,85	17	15,73	45
Bieten	4,34	9	8,57	21	2,08	6
Overige gewassen	4,77	10	3,77	9	0,59	2
Bouwland	45,80	95	38,95	95	34,72	100
Grasland	2,20	5	2,05	5	0,28	0
Cultuurgrond	48,00	100	41,00	100	35,00	100
II Financiële resultaten	gld.		gld.		gld.	
a. Opbrengsten						
Marktbare gew.	109 650		108 541		83 789	
Rundveehouderij en voeder gew.	13 630		8 620		4 158	
Ov. opbrengsten	2 400		2 500		950	
Totale opbreng- sten (afgerond)	125 700		119 700		88 900	
b. Kosten						
Arbeid	36 835		28 406		26 857	
Beloning bedrijfs- leiding	6 867		6 180		4 890	
Werk d. derden	15 718		17 683		13 521	
Werktuigen	13 292		10 426		5 915	
Trekkers	6 723		6 638		4 406	
Zaaizaad en pootg.	10 147		8 622		8 982	
Kunstmeststoffen	9 062		8 325		8 817	
Veevoeder	4 175		3 124		1 320	
Grond en gebouwen	17 661		14 514		9 310	
Overige kosten	12 718		9 727		7 013	
Totaal kosten (afgerond)	133 200		113 600		91 000	
c. Arbeidsinkomen v.d. ondernemer						
Winst of verlies	7 500		6 100		2 100	
Beloning bedrijfs- leiding	6 900		6 200		4 900	
Arbeidskosten ondernemer	14 100		12 900		14 100	
Arbeidsinkomen v.d. ondernemer	13 500		25 200		16 900	

Tabel 42. Financiële resultaten (voorcalculatie 1971/72)

	Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veenkoloniën	
I Grondgebruik	ha	%	ha	%	ha	%
Granen	23,36	48	15,00	37	15,97	45
Peulvruchten	1,60	3	2,65	6	-	-
Handelsgewassen	3,85	8	1,72	4	-	-
Aardappelen	7,55	16	7,05	17	16,08	46
Bieten	4,58	10	8,76	22	2,08	6
Overige gewassen	4,86	10	3,77	9	0,59	2
Bouwland	45,80	95	38,95	95	34,72	99
Grasland	2,20	5	2,05	5	0,28	1
Cultuurgrond	48,00	100	41,00	100	35,00	100
<hr/>						
II Financiële resultaten	gld.		gld.		gld.	
a. Opbrengsten						
Marktbare gew.	113 924		112 897		86 614	
Rundveehouderij en voeder-gew.	14 101		9 115		4 316	
Ov. opbrengsten	<u>2 450</u>		<u>2 550</u>		<u>960</u>	
Totale opbrengsten (afgerond)	130 500		124 600		91 900	
b. Kosten						
Arbeid	38 200		28 999		28 604	
Beloning bedrijfs- leiding	7 456		6 647		5 235	
Werk d. derden	16 501		18 748		13 960	
Werktuigen	14 167		11 193		6 384	
Trekken	7 067		7 008		4 736	
Zaai- en pootg.	9 753		8 394		8 728	
Kunstmeststoffen	9 637		8 830		9 139	
Veevoeder	4 225		3 152		1 359	
Grond en gebouwen	18 420		14 965		9 695	
Overige kosten	<u>13 692</u>		<u>10 602</u>		<u>7 600</u>	
Totaal kosten (afgerond)	139 100		118 500		95 400	
c. Arbeidsinkomen v.d. ondernemer						
Winst of verlies	8 600	%	6 100		3 500	%
Beloning bedrijfs- leiding	7 500		6 600		5 200	
Arbeidskosten ondernemer	<u>15 200</u>		<u>14 200</u>		<u>15 500</u>	
Arbeidsinkomen v.d. ondernemer	14 100		26 900		17 200	

Tabel 43. De invloed van prijswijzigingen op de financiële resultaten in gld. per bedrijf bij onveranderd bouwplan
Voorcalculatie 1971/72

Gewas	Wijziging per 100 kg	Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Tarwe	1,-	642	658	237
Gerst	1,-	145	79	82
Haver	1,-	286	14	334
Erwten/bonen	1,-	9	63	-
Vlas	1,-	17	40	-
Koolzaad	1,-	44	-	-
Bietenzaad	1,-	24	-	-
Cons.aardappelen	1,-	438	2 506	-
Fabrieksaardappelen	1,-	852	-	5 744
Pootaardappelen	1,-	1 050	61	306
Suikerbieten 1)	1,-	190	460	87
Graanstro 1)	1,-	97	59	65

1) Per 1 000 kg.

b. Het verschil in kosten voor grond en gebouwen tussen pachters- en eigenaarsbedrijven - Voorcalculatie 1971/72

Zoals is opgemerkt gelden de financiële resultaten van de voorcalculaties op basis van pachtersbedrijven.

Het aantal waarnemingen van eigenaarsbedrijven is voor de afzonderlijke groepen te gering om de verschillen per gebied tussen volledige pachters- en volledige eigenaarsbedrijven te becijferen.

In tabel 44 is voor de voorcalculatie 1971/72 een overzicht gegeven van de kosten op eigenaarsbedrijven in vergelijking tot de kosten op de pachtersbedrijven. Bij de opstelling van de lasten op eigenaarsbedrijven zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd.

Een eigendomsbedrijf is een bedrijf waarvan de gewaardeerde pacht van de grond in eigendom minimaal 60% bedraagt van de totale voor de grond in rekening gebrachte pacht en de gebouwen volledig in eigendom zijn. De door in de verschillende gebieden gestationeerde boekhouders getaxeerde waarde van de gebouwen komt vrijwel overeen met de waardeering volgens de fiscale balans.

Het woongedeelte is buiten beschouwing gelaten. Hiervoor is een aftrek toegepast op de boekwaarde van het totale gebouw van 35 maal de huurwaarde volgens de personele belasting.

Over de getaxeerde waarde van de bedrijfsgebouwen is 7,5% rente in rekening gebracht. Voor de grond is uitgegaan van een rentevoet van 3%. De invloed van 1% hogere of lagere rente is voor de rentekosten van de grond afzonderlijk vermeld.

Tenslotte zij opgemerkt, dat ook deze berekeningen uitsluitend zijn opgesteld voor de bedrijven met een bedrijfsomvang die in boekjaar 1968/69

groter is dan 90 SBE.

Tabel 44. Kosten voor grond en gebouwen op eigenaarsbedrijven
voorcalculatie 1971/72

	Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Oppervlakte cultuurgrond	40,63	29,08	30,65
Percentage grond in eigendom	90	62	73
Waarde van de grond per ha kadastraal	6 500	9 600	6 600
Waarde v.d. grond per bedrijf	278 000	181 000	167 000
Boekwaarde van de bedrijfsgebouwen per bedrijf	<u>110 000</u>	<u>48 500</u>	<u>35 000</u>
Totale waarde van de grond en de bedrijfsgebouwen in eigend.	388 000	229 500	202 000
<hr/>			
Kosten per ha cultuurgrond:	gld.	gld.	gld.
rente en afschrijving gebouwen	298	183	126
rente van de grond	205	187	164
grond- en waterschapslasten	56	94	59
onderhoud, verzekering, e.d.	30	35	23
betaalde pacht	<u>18</u>	<u>81</u>	<u>52</u>
Totale kosten per ha cultuurgr.	607	580	424
Pacht en onderhoud in voorcalculatie	<u>383</u>	<u>365</u>	<u>277</u>
Vershil in kosten tussen eigenaars- en pachtersbedrijven 1)	224	215	147
Invloed van 1% hogere of lagere rente over grond	68	62	54
<hr/>			
Vershil in kosten per 100/1 000 kg			
Tarwe per 100 kg	4,80	4,40	3,80
Gerst per 100 kg	5,20	4,75	3,90
Cons.-/fabr.aardappelen per 100 kg	0,70	0,60	0,35
Suikerbieten per 1 000 kg	5,40	4,10	3,50

1) Bij de beoordeling van deze cijfers moet rekening worden gehouden met het feit, dat deze bedrijven niet volledig in eigendom zijn.

Het verschil in kosten tussen eigenaars- en pachtersbedrijven geldt uitsluitend voor de groepen onderzochte bedrijven, waarbij de eigenaarsbedrijven een per gebied verschillend percentage grond in eigendom hebben. De berekende verschillen hebben daarom geen absolute waarde voor het kostenverschil tussen volledige pachtersbedrijven en de eigenaarsbe-

drijven die de grond volledig in eigendom hebben.

Tenslotte is het kostenverschil op de onderzochte bedrijven uitgedrukt per 100/1 000 kg van de belangrijkste gewassen.

§ 6. De samenvatting van de financiële resultaten van nacalculaties en voorcalculaties

De resultaten van de nacalculaties in de jaren 1967/68 t/m 1969/70 en de resultaten die op grond van de verwachtingen gelden voor de naaste toekomst (voorcalculaties 1970/71 en 1971/72) zijn in tabel 45 samengevat.

Tabel 45. Overzicht van de resultaten van nacalculaties en voorcalculaties

	Cultuur- grond in ha	Gld. per ha opbreng- sten	cultuurgrond kosten netto- overschot	Arbeidsink. van de on- dernemer	
Noordelijk kleigebied					
Nacalculatie					
1967/68	44,00	2 753	2 507	246	21 600
1968/69	43,50	2 601	2 578	23	12 300
1969/70	49,50	2 784	2 403	381	29 850
Voorcalculatie					
1970/71	48,00	2 618	2 631	‰ 13	13 500
1971/72	48,00	2 718	2 743	‰ 25	14 100
Zuidwestelijk kleigeb.					
Nacalculatie					
1967/68	38,50	2 654	2 320	334	22 200
1968/69	41,70	2 789	2 384	405	27 150
1969/70	42,60	3 389	2 588	801	48 200
Voorcalculatie					
1970/71	41,00	2 918	2 621	297	25 200
1971/72	41,00	3 038	2 729	309	26 900
Veenkoloniën					
Nacalculatie					
1967/68	31,10	2 479	1 978	501	25 750
1968/69	36,00	2 635	2 110	525	30 150
1969/70	37,10	2 392	2 258	134	18 900
Voorcalculatie					
1970/71	35,00	2 540	2 461	79	16 900
1971/72	35,00	2 625	2 577	48	17 200

HOOFDSTUK III

De ontwikkeling van prijspeil en produktiviteit

§ 1. Algemene toelichting

In dit hoofdstuk is aandacht besteed aan de te verwachten ontwikkelingen in de produktiviteit en het prijspeil van de kosten in de jaren 1970/71 en 1971/72. Deze berekeningen zijn gebaseerd op de hiervoor besproken voorcalculaties.

Produktiviteit is de ontwikkeling in de verhouding tussen de hoeveelheden ingezette produktiemiddelen en het verkregen produkt. Produktiviteitsstijging betekent dat een zelfde hoeveelheid produkt wordt verkregen met een geringere hoeveelheid produktiemiddelen of dat met een zelfde hoeveelheid produktiemiddelen meer produkt wordt voortgebracht.

De verhouding tussen ingezette produktiemiddelen en verkregen produkt verandert van jaar op jaar. Deels is dit een gevolg van incidentele jaarinvloeden. De wisselende weersomstandigheden spelen hierbij een belangrijke rol door hun invloed op o.m. de groei en de kwaliteit van de akkerbouwgewassen. In de voorcalculaties zijn de hierdoor veroorzaakte fluctuaties genormaliseerd. De voor incidentele wisselingen gezuiverde ontwikkeling in de hoeveelhedsverhoudingen in de voorgaande jaren is in de voorcalculaties doorgetrokken. Uit de voorcalculaties komt daardoor een beeld naar voren van de structurele veranderingen in de hoeveelhedsverhoudingen veroorzaakt door stijging van opbrengstniveau van gewassen, wijzigingen van bouwplan, schaalvergroting, besparing op arbeid als gevolg van mechanisatie, efficiënter werken enz. en andere verschuivingen in het verbruik van de diverse produktiemiddelen (bemesting, zaaizaad, enz.).

De op grond hiervan berekende produktiviteitsontwikkeling heeft een eigen karakter. Het heeft slechts betrekking op de groep bedrijven die ten behoeve van de opstelling van de voorcalculaties zijn gebruikt. Met name zijn de kleinere bedrijven met een bedrijfsomvang die kleiner is dan 90 SBE in 1968/69, niet in deze berekeningen begrepen en beïnvloeden derhalve niet de indexcijfers voor de prijzen van kosten en de produktiviteitscijfers. De berekende resultaten zijn bedrijfseconomische kengetallen die gelden voor de onderzochte bedrijven en behoeven daarom geen aansluiting te geven aan indexcijfers die voor de gehele Nederlandse landbouw zijn berekend (macro-economische kengetallen).

De produktiviteit is weergegeven als de ontwikkeling in de verhouding tussen de factoropbrengsten en de factorkosten (nettoproduktiviteit) en tussen factoropbrengsten en arbeid (netto-arbeidsproduktiviteit). Tevens is de prijsverandering en de hoeveelhedsverandering in de kosten gerelateerd aan de totale opbrengsten, zodat hiertussen een verband kon worden gelegd en het effect hiervan op de rentabiliteit kon worden aangegeven.

§ 2. Factoropbrengsten en factorkosten tegen lopende prijzen

In tabel 46 zijn de gemiddelde uitkomsten van de voorcalculaties vermeld, waarbij de prijzen van kostenbestanddelen en opbrengsten zo goed mogelijk zijn afgestemd op de verwachte prijsontwikkeling. De uitkomsten zijn berekend per SBE en gespecificeerd naar factorkosten (arbeid, grond en kapitaal) en niet-factorkosten. De factorkosten betreffen de originele productiefactoren, die niet door voorafgaande bedrijfstakken zijn toegeleverd, de niet-factorkosten hebben betrekking op door andere bedrijfstakken geleverde goederen en diensten.

Voor werk door derden is daarbij echter een uitzondering gemaakt door deze te splitsen in factorkosten (arbeid, grond en kapitaal), die gesteld zijn op 45% van de totale kosten en niet-factorkosten. Het loonwerkbedrijf is in deze gedachtengang dus als het ware tot de landbouw gerekend.

De factoropbrengsten zijn berekend door de totale opbrengsten te verminderen met de niet-factorkosten. Het verschil tussen factoropbrengsten en de factorkosten is dan de winst of verlies per SBE.

Tabel 46. Samenvatting van de uitkomsten volgens de voorcalculaties

	Voorcalculatie 1970/71			Voorcalculatie 1971/72		
	Noord. kleigeb.	Zuidw. kleigeb.	Veen- koloniën	Noord. kleigeb.	Zuidw. kleigeb.	Veen- koloniën
Opp.cult.gr. ha	48,00	41,00	35,00	48,00	41,00	35,00
Aant.SBE p. bedr.	229	206	163	233	208	164
Factorkosten (gld) per SBE						
Arbeid	160	138	165	165	139	174
Bedrijfsleiding	30	30	30	32	32	32
Werkd.derden (45%)	31	39	37	32	40	38
Rentekosten	34	33	28	35	36	31
Nettopacht	27	26	24	26	26	28
Tot.factorkosten	282	266	284	290	273	303
Opbr.(gld.) p.SBE						
Akkerbouw	479	527	514	489	543	528
Rundvee	60	42	25	60	44	26
Overige	10	12	6	11	12	6
Tot.opbrengsten	549	581	545	560	599	560
Niet-fact.kosten	300	286	274	306	296	279
Factoropbr.	249	295	271	254	303	281
Factorkosten	282	266	284	290	273	303
Winst of verlies (‰) per SBE	‰ 33	29	‰ 13	‰ 36	30	‰ 22
Arb.inkomen van ondern. p. bedrijf	13 500	25 200	16 900	14 100	26 900	17 200

De factorkosten in het Zuidwestelijk kleigebied zijn beduidend lager dan deze kosten in de beide andere gebieden. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de lagere arbeidskosten in het Zuidwestelijk kleigebied.

Door de hogere kg-opbrengsten per ha van verschillende gewassen, is de opbrengst per SBE in dit gebied het hoogst, hierdoor zijn de bedrijfsresultaten aanmerkelijk beter dan in het Noordelijk kleigebied en de Veenkoloniën.

In de volgende paragraaf zal worden nagegaan hoe de verhouding tussen factorkosten en factoropbrengsten zich ontwikkelt indien wordt uitgegaan van gelijke prijzen. Door de invloed van prijsveranderingen uit te schakelen komt namelijk de invloed van hoeveelhedsveranderingen naar voren en verkrijgt men een beeld van de produktiviteit.

§ 3. Nettoproduktiviteit en arbeidsproduktiviteit

Naar analogie van de macro-economische produktiviteitsanalyse is eerst de zogenaamde nettoproduktiviteit berekend.

Onder nettoproduktiviteit is verstaan de ontwikkeling van de verhouding tussen factorkosten en factoropbrengsten (opbrengsten minus niet-factorkosten).

Dit geeft aan hoe de netto toegevoegde waarde of factoropbrengsten per eenheid factorkosten (arbeid, kapitaal en grond) zich ontwikkelt. Hieruit komt naar voren in welke mate het inkomen van arbeid, kapitaal en grond zou stijgen als gevolg van produktiviteitsverbetering indien de prijzen van de toegeleverde produktiemiddelen en de afgeleverde produkten onveranderd zouden blijven.

Tabel 47. Ontwikkeling van nettoproduktiviteit

	Prijspeil 1970/71			Prijspeil 1971/72		
	factoropbrengsten per f.100,- factorkosten		nettoproduktiviteit (toeneming in %)	factoropbrengsten per f.100,- factorkosten		nettoproduktiviteit (toeneming in %)
	1969/70	1970/71		1970/71	1971/72	
Noordelijk kleigebied	85,1	88,4	3,9	83,9	87,5	4,3
Zuidwestelijk kleigebied	106,4	111,2	4,5	106,1	110,8	4,4
Veenkoloniën	92,9	95,6	2,9	89,9	92,9	3,3

Gemiddeld wordt over beide jaren op de akkerbouwbedrijven in het Noordelijk kleigebied een nettoproduktiviteitsstijging verwacht van + 4,1%, op de bedrijven in het Zuidwestelijk kleigebied en in de Veenkoloniën is een stijging te verwachten van resp. 4,5 en 3,1%. Indien de stijging van de factoropbrengsten wordt toegerekend aan de op het landbouwbedrijf

verrichte handenarbeid dan verkrijgen we het volgende beeld.

Tabel 48. Ontwikkeling van netto-arbeidsproductiviteit

	Prijspeil 1970/71			Prijspeil 1971/72		
	factoropbreng- sten per f.100,- arbeidskosten		netto-arb.- produkti- viteit (toe- neming in %)	factoropbreng- sten per f.100,- arbeidskosten		netto-arb.- produkti- viteit (toe- neming in %)
	1969/ 70	1970/ 71		1970/ 71	1971/ 72	
Noordelijk klei- gebied	145,8	156,0	7,0	144,9	154,4	6,6
Zuidwestelijk kleigebied	199,6	214,4	7,4	200,4	216,7	8,1
Veenkoloniën	161,1	166,9	3,6	154,3	161,5	4,7

De gemiddelde stijging van de netto-arbeidsproductiviteit wordt over beide jaren berekend op 6,8% voor het Noordelijk kleigebied, 7,7% voor het Zuidwestelijk kleigebied en 4,2% voor de Veenkoloniën.

Opvallend is de minder grote stijging in de Veenkoloniën. De mogelijkheid om tot arbeidsbesparing te komen is op deze bedrijven in dit gebied meer beperkt dan op de bedrijven in de beide andere gebieden. Het aantal volwaardige arbeidskrachten is in de Veenkoloniën reeds gedaald tot 1,5, in het Noordelijk en het Zuidwestelijk kleigebied is dit resp. 2,3 en 2,0, terwijl het aantal SBE per arbeidskracht in de Veenkoloniën hoger ligt dan in de andere gebieden (tabel 2, blz.16). Bovendien zijn in de Veenkoloniën de mogelijkheden om door vereenvoudiging van het bouwplan tot een doelmatiger bedrijfsresultaat te komen, minder groot. Het bouwplan in dit gebied is immers reeds eenvoudig van opzet.

Deze toename van de netto-arbeidsproductiviteit betekent dat, indien in alle sectoren van de economie een overeenkomstig resultaat zou worden behaald, het nationale inkomen per arbeidskracht in constante prijzen gerekend in ons land met deze percentages zou stijgen.

Het betekent echter niet dat deze produktiviteitswinst ten goede komt aan de inkomensvorming op de landbouwbedrijven. Dit wordt mede bepaald door de veranderingen in de prijsverhoudingen.

§ 4. De ontwikkeling in het prijspeil van de produktie-middelen

Bij de berekening van de invloed van de prijsontwikkeling op de kosten is uitgegaan van de kosten en opbrengsten in 1969/70 en in 1970/71. De hoeveelheden kosten zijn voor de berekening van de wijzigingen gewaardeerd tegen het prijspeil in het daaropvolgende jaar. De wijzigingen in opbrengstprijzen zijn in deze vergelijking uitgeschakeld door voor beide

jaren het prijspeil van het laatste jaar aan te houden. Het resultaat van deze berekeningen is weergegeven in tabel 49.

Tabel 49. Wijzigingen prijspeil van de kosten berekend per f. 100,- opbrengsten

	1970/71 t.o.v. 1969/70			1971/72 t.o.v. 1970/71		
	Noord. kleigeb.	Zuidw. kleigeb.	Veenk. kleigeb.	Noord. kleigeb.	Zuidw. kleigeb.	Veenk. kleigeb.
Arbeid en bedrijfs- leiding	+ 4,4	+ 3,7	+ 4,5	+ 3,0	+ 2,5	+ 3,1
Werktuigen en werk door derden	+ 0,9	+ 1,0	+ 0,9	+ 1,1	+ 1,1	+ 0,8
Zaaizaad en pootg.	+ 0,4	+ 0,1	+ 0,1	- 0,3	- 0,3	- 0,2
Meststoffen	-	-	+ 0,1	+ 0,3	+ 0,2	+ 0,4
Pacht	+ 0,6	+ 0,3	+ 0,3	+ 0,6	+ 0,4	+ 0,4
Overige kosten	+ 0,5	+ 0,4	+ 0,3	+ 0,6	+ 0,6	+ 0,5
Brutokosten	+ 6,8	+ 5,5	+ 6,2	+ 5,3	+ 4,5	+ 5,0

Uit deze tabel komt naar voren in welke mate de kosten zouden zijn gestegen onder invloed van prijsstijgingen indien geen produktiviteitsstijging was opgetreden en met dezelfde hoeveelhedsverhoudingen zou zijn gewerkt. Het blijkt dat gemiddeld voor de bedrijven in deze gebieden in 1970/71 de prijsstijging van de produktiemiddelen f. 6,15 per f. 100,- opbrengsten bedraagt, en in 1971/72 f. 4,95.

Voorals de stijging van het loonpeil heeft een belangrijk aandeel in de totale prijsstijging.

§ 5. De ontwikkeling in de hoeveelheden kosten per eenheid produkt

Voor het bepalen van de invloed van hoeveelhedsverhoudingen van kosten en opbrengsten is uitgegaan van de kosten per f. 100,- opbrengsten, beide gerekend tegen het prijspeil van het laatste van beide jaren. Het resultaat van deze berekeningen, weergegeven in tabel 50, geeft aan hoe de kosten zouden zijn veranderd indien het prijspeil in beide jaren gelijk zou zijn gebleven.

(Tabel 50 zie blz. 65).

Hieruit blijkt dat de kosten per f. 100,- opbrengsten bij gelijk prijspeil ten opzichte van het vorige jaar gewaardeerd in 1970/71 ongeveer f. 1,85 en in 1971/72 ongeveer f. 2,- zouden dalen onder invloed van de veronderstelde produktiviteitsstijging.

Tabel 50. Wijzigingen van de hoeveelheden kosten berekend per f. 100,- opbrengsten

	1970/71 t.o.v. 1969/70			1971/72 t.o.v. 1970/71		
	Noord. kleigeb.	Zuidw. kleigeb.	Veenk.	Noord. kleigeb.	Zuidw. kleigeb.	Veenk.
Arbeid en bedrijfs- leiding	- 1,6	- 1,4	- 1,1	- 1,8	- 2,1	- 1,3
Werktuigen en werk door derden	- 0,1	- 0,4	- 0,2	- 0,1	+ 0,3	-
Zaaizaad en pootg.	- 0,1	- 0,1	- 0,1	- 0,1	- 0,1	- 0,2
Meststoffen	-	+ 0,1	+ 0,1	+ 0,1	+ 0,1	- 0,2
Pacht	- 0,1	- 0,2	- 0,1	- 0,2	- 0,2	- 0,2
Overige kosten	-	- 0,1	- 0,1	- 0,1	-	+ 0,1
Brutokosten	- 1,9	- 2,1	- 1,5	- 2,2	- 2,0	- 1,8

§ 6. Inkomenspariteit

In tabel 51 zijn de te verwachten wijzigingen in prijzen en in produktiviteit van de produktiemiddelen per f. 100,- opbrengsten uit de tabellen 49 en 50 samengevat.

Tabel 51. Wijzigingen in prijzen en hoeveelheden van de kosten per f. 100,- opbrengsten

	1970/71 t.o.v. 1969/70			1971/72 t.o.v. 1970/71		
	Noord. kleigeb.	Zuidw. kleigeb.	Veenk.	Noord. kleigeb.	Zuidw. kleigeb.	Veenk.
Prijspeil kosten	+ 6,8	+ 5,5	+ 6,2	+ 5,3	+ 4,5	+ 5,0
Hoeveelheden kos- ten/opbrengsten	- 1,9	- 2,1	- 1,5	- 2,2	- 2,0	- 1,8
Saldo van wijzigingen	+ 4,9	+ 3,4	+ 4,7	+ 3,1	+ 2,5	+ 3,2

Uit het gecombineerde effect blijkt dat volgens deze prognose de prijsstijging der produktiemiddelen de produktiviteitsstijging in 1970/71 met gemiddeld 4,3% en in 1971/72 met 2,9% zal overtreffen. Om een zelfde opbrengsten- kostenverhouding te handhaven zou dus gemiddeld een prijsstijging van de opbrengsten met 3,5% per jaar nodig zijn. Daarmede zou een achterblijven van de inkomens bij de in de uitgangspunten neergelegde beloningsvoeten kunnen worden voorkómen.

§ 7. Ontwikkeling van het inkomen op wat langere termijn

Het doortrekken van de ontwikkelingen in de hoeveelhedsverhoudingen en de prijzen van de kostenfactoren, kan inzicht geven in de consequenties hiervan voor het bedrijfsinkomen over wat langere termijn gezien. In verband hiermede is uitgaande van de voorcalculatie 1971/72 een berekening opgesteld van de kosten en opbrengsten na verloop van vier jaren (1975/76) bij gelijkblijvende opbrengstprijzen. Deze berekening is beperkt tot de ontwikkeling in de hoeveelheden kosten en opbrengsten en de prijsontwikkelingen van de kosten en de consequenties hiervan voor het arbeidsinkomen van de ondernemer. Eventuele veranderingen in de opbrengstprijzen zijn dus buiten beschouwing gebleven.

De veronderstellingen voor deze berekeningen zijn:

- a. overeenkomstig de produktiviteitsontwikkeling in de voorgaande jaren stijgen de hoeveelheden opbrengsten per bedrijf op de akkerbouwbedrijven in het Noordelijk kleigebied met 1,4% per jaar, in het Zuidwestelijk kleigebied met 1,5% per jaar en in de Veenkoloniën met 1,6% per jaar.

Tabel 52. Inkomensontwikkeling bij gelijkblijvende opbrengstprijzen

	Voorcalculatie	Berekening 1975/76	
	1971/72	prijspeil 1971/72 1)	prijspeil 1975/76 2)
Noordelijk kleigebied	gld.	gld.	gld.
Kosten (zonder bedr.leiding)	131 600	129 800	157 800
Opbrengsten	130 500	137 900	137 900
Netto-overschot	%. 1 100	8 100	%. 19 900
Handenarb.v.d. ondernemer	15 200	15 200	23 500
Arb.inkomen v.d. ondernemer	14 100	23 300	3 600
Zuidwestelijk kleigebied			
Kosten (zonder bedr.leiding)	111 900	111 300	134 000
Opbrengsten	124 600	132 200	132 200
Netto-overschot	12 700	20 900	%. 1 800
Handenarb.v.d. ondernemer	14 200	14 200	20 100
Arb.inkomen v.d. ondernemer	26 900	35 100	18 300
Veenkoloniën			
Kosten (zonder bedr.leiding)	90 200	90 100	110 400
Opbrengsten	91 900	97 900	97 900
Netto-overschot	1 700	7 800	%. 12 500
Handenarb. v.d. ondernemer	15 500	15 500	21 800
Arb.inkomen v.d. ondernemer	17 200	23 300	9 300

1) Prijspeil 1971/72 voor kosten en opbrengsten en hoeveelhedsverhoudingen 1975/76.

2) Op basis van geraamd kostenpeil 1975/76 en bij gelijk prijspeil 1971/72 van de opbrengsten en bij hoeveelhedsverhoudingen 1975/76.

De hoeveelheid kosten daalt jaarlijks op deze bedrijven in de verschillende gebieden slechts in beperkte mate (0,1% tot 0,4%).

- b. De samenstelling van het kosten- en opbrengstenpakket zal zich ontwikkelen langs dezelfde lijn als in voorgaande jaren;
- c. het aantal uren handenarbeid van de ondernemer zal gelijk blijven;
- d. het gemiddelde prijspeil van de kostenfactoren zal uitgaande van een loonstijging met 9% jaarlijks stijgen met ca. 5%;
- e. er is geen aanpassing van de producentenprijzen in rekening gebracht. De berekeningen zijn erop gericht om een beeld te geven van de economische druk die uit het gecombineerde effect van de prijsontwikkelingen van de kostenkant en de ontwikkeling van de produktiviteit op de onderzochte bedrijven naar voren komt;
- f. de berekeningen gelden evenals de voorcalculaties voor pachtbasis.

In tabel 52 is het resultaat van de berekeningen neergelegd. Daarbij is een vergelijking gemaakt tussen de voorcalculatie 1971/72 en de op bovengenoemde veronderstellingen gebaseerde berekeningen voor 1975/76, zowel bij gelijk prijspeil van kostenfactoren als bij de aangenomen stijging van de prijzen van de kostenbestanddelen met gemiddeld 5% per jaar.

Uit tabel 52 kan worden geconcludeerd dat op de onderzochte L.E.I.-bedrijven de veronderstelde produktiviteitsverbetering bij een ongewijzigd prijspeil kan leiden tot een gemiddelde verhoging van het bedrijfsresultaat met + f. 9 000,- voor het Noordelijk kleigebied, f. 8 000,- voor het Zuidwestelijk kleigebied, en voor de Veenkoloniën f. 6 000,-. Deze verhoging blijkt namelijk uit een vergelijking van het netto-overschot volgens de eerste kolom met de berekening voor 1975/76 bij het prijspeil 1971/72, die in de tweede kolom is opgenomen.

Bij een stijging van het prijspeil van de kosten met 5% per jaar, zonder compensatie door hogere opbrengstprijzen of toegenomen produktiviteit, zou het netto-overschot in deze groepen bedrijven na 4 jaren zijn gedaald met f. 28 000,- in het Noordelijk kleigebied, f. 22 000,- in het Zuidwestelijk kleigebied en f. 20 000,- in de Veenkoloniën.

Via de ingecalculerde produktiviteitsontwikkeling wordt de daling van het netto-overschot in deze drie gebieden teruggebracht tot resp. f. 19 000,-, f. 14 000,- en f. 14 000,- ten opzichte van 1971/72 zoals uit vergelijking van de eerste met de laatste kolom van tabel 52 is af te leiden.

Het effect van de jaarlijkse prijsstijging van de kosten met 5% op het netto-overschot wordt in het Noordelijk kleigebied voor + 32% gecompenseerd door de aangehouden produktiviteitsstijging. In het Zuidwestelijk kleigebied is dit 36% en in de Veenkoloniën 30%.

De daling van het arbeidsinkomen van de ondernemer zou bij gedeeltelijke compensatie van de jaarlijkse prijsstijging door produktiviteitsstijging ca. f. 10 500,- bedragen in het Noordelijk kleigebied, ca. f. 8 500,- in het Zuidwestelijk kleigebied en f. 8 000,- in de Veenkoloniën. Deze achteruitgang is geringer dan voor het netto-overschot, omdat in het arbeidsinkomen de hogere kosten voor handenarbeid van de ondernemer als gevolg van de loonstijging niet tot uitdrukking komen. Dit betekent uiteraard wel dat de berekende achteruitgang in het arbeidsinkomen van de ondernemer

moet worden geprojecteerd tegen de stijging van de arbeidslonen met ruim 40% in deze vier jaren.

Met de inkomensontwikkeling in tabel 52 is een beeld gegeven van de economische druk, die voor de ondernemers op de akkerbouwbedrijven ontstaat bij voortzetting van de thans optredende ontwikkelingen. Deze druk zal werken in de richting van verdergaande aanpassingen in de bedrijfsstructuur met het doel een nog sterkere opvoering van de produktiviteit. Het zal ook leiden tot versterkte aandrang tot verhoging van de opbrengstprijzen van die gewassen waarvoor prijsregelingen gelden of tot andere maatregelen tot inkomensondersteuning.

Welke structurele aanpassingen of landbouwpolitieke maatregelen ten slotte het inkomensniveau in 1975/76 zullen bepalen, is thans niet te voorspellen. In dit verband zullen hier geen verdere gedachten worden ontwikkeld. De berekeningen in tabel 52 zijn slechts bedoeld om de economische druk, die een voortzetting van de huidige ontwikkelingen voor de akkerbouwbedrijven zou betekenen, kwantitatief aan te geven.

BIJLAGEN

BIJLAGE 1

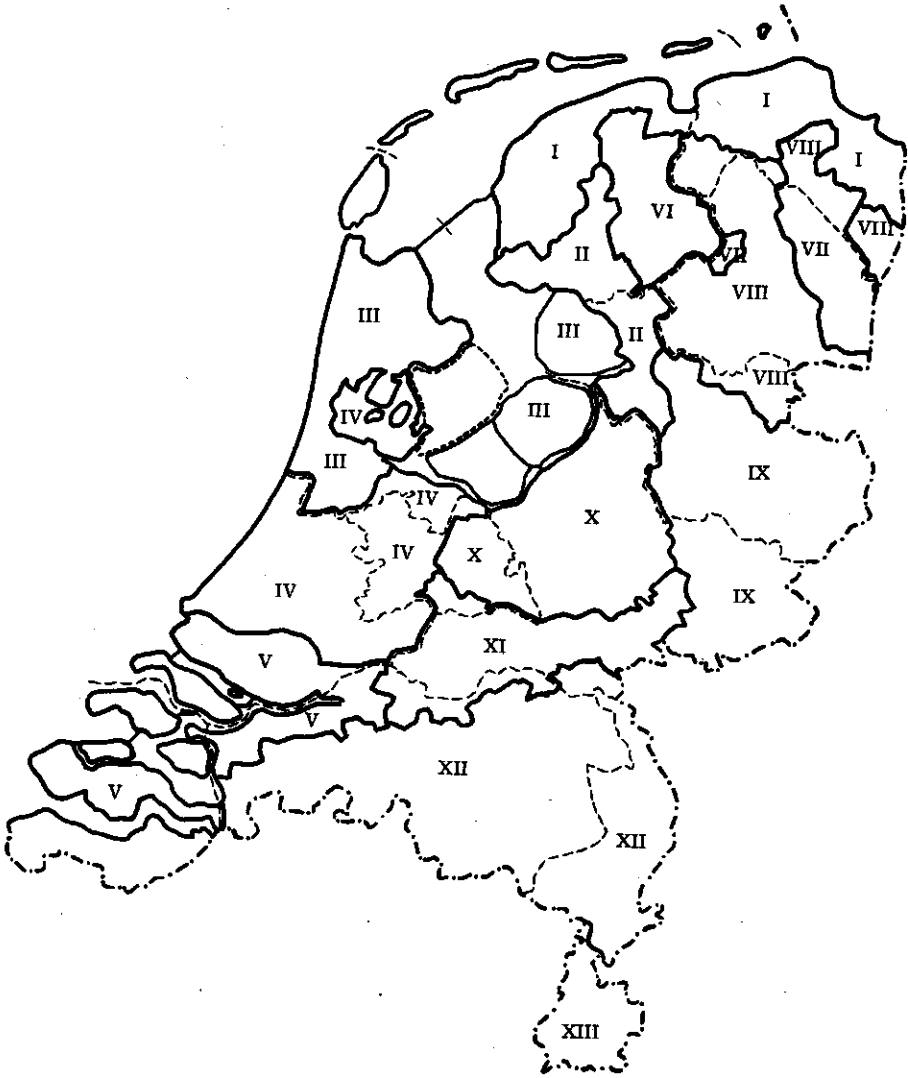
Gebiedsindeling van Nederland

L.E.I.-indeling naar landbouwgebied

I	Noordelijk kleigebied
II	Noordelijk veenweidegebied
III	IJsselmeerpolders en Noord-Holland (deel)
IV	Westelijk weidegebied
V	Zuidwestelijk kleigebied
VI	Noordelijk zandgebied (hoofdzakelijk rundveehouderij)
VII	Veenkoloniën
VIII	Noordelijk zandgebied (akkerbouw en rundveehouderij)
IX	Oostelijk zandgebied
X	Centraal zandgebied
XI	Rivierkleigebied
XII	Zuidelijk zandgebied
XIII	Zuid-Limburg

De cijfers geven de C.B.S.-indeling per provincie.

De indeling van Nederland
in 13 gebieden

GRONINGEN (Gr.)		UTRECHT (Utr.)	
1. Humsterland	I	1. Kromme Rijn-streek	XI
2. Hogeland	I	2. De ronde venen	IV
3. Centrale bouwstreek	I	3. Veenweidegebied	IV
4. Oost-Flavelgo	I	4. Gebied van IJssel en Oude Rijn	IV
5. Nieuw-Oldambt	I	5. Lopikerwaard	IV
6. Oud-Oldambt	I	6. Eemland	IV
7. Centrale weidestreek	I	7. Zandgebied	X
8. Zuidelijk Westerkwartier	VIII	8. Heuvelrug	X
9. Goorecht	VIII	NOORD-HOLLAND (Nh.)	
10. Westervolde	VIII	1. Amsteldieppolders	III
11. Woldstreek	VII	2. Wieringermeerpolder	III
12. Veenkoloniën	VII	3. Haarlemmermeer- en IJolders	III
FRIESLAND (Fr.)		4. Aalsmeer	III
1. Het Bildt	I	5. Amstelland	III
2. Weide- en bouwstreek	I	6. Land van Zijpe	III
3. Kleiweidestreek	I	7. Noordelijk West-Friesland	III
4. Veenweidestreek	II	8. Waterland	IV
5. Eilanden	I	9. Droogmakerijen	III
6. De Wouden	VI	10. 't Gein	III
DRENTHE (Dr.)		11. Texel en Wieringen	III
1. Weidegebied v. h. Noorderveld	VIII	12. Goofland	IV
2. Centraal zandgebied	VIII	13. Noord-Kennemerland	III
3. Dieverderdingspel	VIII	14. Zuid-Kennemerland	III
4. Hoogeveen	VIII	15. Geestmerambacht	III
5. Zuidwestelijk weidegebied	VIII	16. Randgebied van Geestmerambacht	III
6. Hondsrug	VIII	17. Zuidelijk West-Friesland	III
7. Veenkoloniën	VII	18. Bangert	III
8. Smilde	VII	19. Oostelijk West-Friesland	III
OVERIJSEL (Ov.)		ZUID-HOLLAND (Zh.)	
1. Olst en Wijhe	IX	1. Droogmakerijen	IV
2. Westelijk weidegebied	II	2. Rozenburg, Oost. Voorne en Putten	V
3. Oostelijk weidegebied	IX	3. Voornse duinstreek	V
4. Giethoorn en Steenwijkerwold	II	4. IJsselmonde	V
5. Zand- en veengebied	VIII	5. Hoekse- en Dordtse Waard	V
6. Salland en Twente	IX	6. Goeree en Overflakkee	V
GELDERLAND (Gld.)		7. De Venen	IV
1. Westelijke IJsselstreek	X	8. Rijnland	IV
2. Oostelijke IJsselstreek	XI	9. Boskoop	IV
3. Lijmers	XI	10. Land van Gouda en Woerden	IV
4. Oostelijke Betuwe	XI	11. Delf- en Schieland	IV
5. Midden-Betuwe	XI	12. Krimpenerwaard	IV
6. Westelijke Betuwe	XI	13. Alblasserwaard	IV
7. Bommelerwaard	XI	14. Vijfheerenlanden	IV
8. Land van Maas en Waal-Noord	XI	15. Bollenstreek	IV
9. Land van Maas en Waal-Zuid	XI	16. Westland	IV
10. Noordelijke Veluwe	X	ZEELAND (Zld.)	
11. Westelijke Veluwe	X	1. Schouwen en Duiveland	V
12. Oostelijke Veluwe	X	2. Sint Philipsland	V
13. Veluwezoom	X	3. Tholen	V
14. Noordelijke Achterhoek	IX	4. Noord-Beveland	V
15. Zuidelijke Achterhoek	IX	5. Walcheren	V
16. Oude IJssel-gebied	IX	6. Zuid-Beveland	V
17. Rijk van Nijmegen	XII	7. West-Zeeuwsch-Vlaanderen	V
		8. Oost-Zeeuwsch-Vlaanderen	V

NOORD-BRABANT (N.-Br.)

1. Noordwesthoek	V
2. Westelijke Langstraat	V
3. Biesbosch	V
4. Oostelijke Langstraat	XI
5. Land van Altena	XI
6. Maaskant	XI
7. Land van Bergen op Zoom	XII
8. Noordwestelijke zandgronden	XII
9. Land van Breda	XII
10. Westelijke Kempen	XII
11. Meijerij	XII
12. Oostelijke Kempen	XII
13. Noordelijk Peelgebied	XII
14. Zuidelijk Peelgebied	XII
15. Land van Cuyk	XII

LIMBURG (L.)

1. Zuid-Limburg	XIII
2. Westelijk Noord-Limburg	XII
3. Noordelijke Maasvallei	XII
4. Land van Montfort	XII

IJSSELMEERPOLDERS

1. Noordoostpolder	III
2. Oostelijk/Zuidelijk Flevoland	III

BIJLAGE 2

Gemiddelde financiële resultaten per ha cultuurgrond in de jaren 1965/66 t/m 1969/70
(nacalculaties volgens de bedrijfsboekhoudingen)

In deze bijlage is per gebied een overzicht gegeven van de gemiddelde financiële resultaten per ha cultuurgrond over de jaren 1965/66 t/m 1969/70.

I. Grondgebruik

De oppervlakte van de verschillende gewassen is weergegeven in procenten van de totale oppervlakte bouwland.

II. Financiële resultaten in guldens per ha

A. Opbrengsten

Deze betreffen de verkochte produkten, het privé-verbruik en de in het eigen bedrijf aangewende marktbaar produkten.

b. Kosten

Hieronder zijn begrepen de uitgaven, welke kosten zijn en de volgende kosten welke geen uitgaven zijn:

- a. de gewaardeerde handenarbeid voor boer en gezinsleden (zonder beloning voor bedrijfsleiding);
- b. de berekende rente over het geïnvesteerde kapitaal en de afschrijving over de dode inventaris;
- c. de waarde van de als veevoer aangewende marktbaar produkten uit het eigen bedrijf;
- d. de berekende pacht voor de eigenaarsbedrijven op basis van de pachten van pachtersbedrijven.

C. Netto-overschot

Dit is het verschil tussen de totale kosten en opbrengsten; hierin is begrepen de beloning voor bedrijfsleiding.

BIJLAGE 2a

Financiële resultaten per ha cultuurgrond in het Noordelijk kleigebied (nacalculaties volgens de bedrijfsboekhoudingen)

	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
Gemiddelde oppervlakte cultuurgrond in ha	44,77	44,47	44,00	44,60	49,50
I Grondgebruik in %					
Granen	62	64	58	59	58
Peulvruchten	4	4	2	3	4
Handelsgewassen	19	14	10	7	6
Aardappelen	5	6	15	17	16
Bieten	4	7	8	8	9
Overige gewassen	6	5	7	6	7
Bouwland	100	100	100	100	100
II Financiële resultaten per ha	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.
a. Opbrengsten					
Marktbare gewassen	1633	2065	2308	2257	2567
Rundveehouderij en voedergewassen	300	274	394	275	136
Overige opbrengsten	30	31	51	69	81
Totale opbrengsten	1963	2370	2753	2601	2784
b. Kosten					
Arbeid	633	634	765	734	685
Werk door derden	266	293	306	322	310
Werktuigen	178	191	200	223	240
Trekken	97	113	126	139	137
Zaaizaad en pootgoed	124	135	221	274	195
Kunstmeststoffen	179	180	212	214	202
Veevoeder	84	88	106	80	39
Pacht en onderhoud	272	296	317	339	350
Overige kosten	167	198	254	253	245
Totaal kosten	2000	2128	2507	2578	2403
c. Netto-overschot	7/37	242	246	23	381
III Arbeidsinkomen van de ondernemer per bedrijf	6900	19850	21600	12300	29850

7/ = negatief.

BIJLAGE 2b

Financiële resultaten per ha cultuurgrond in het Zuidwestelijk kleigebied (nacalculaties volgens de bedrijfsboekhoudingen)

	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
Gemiddelde oppervlakte cultuurgrond in ha	38,33	38,85	38,51	39,39	42,60
I Grondgebruik in %					
Granen	41	42	41	39	39
Peulvruchten	9	8	8	8	9
Handelsgewassen	12	8	5	3	2
Aardappelen	14	14	18	18	16
Bieten	17	18	21	21	21
Overige gewassen	7	10	7	11	13
Bouwland	100	100	100	100	100
II Financiële resultaten per ha	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.
a. Opbrengsten					
Marktbare gewassen	2498	2302	2392	2491	3157
Rundveehouderij en voedergewassen	155	129	194	187	186
Overige opbrengsten	58	83	68	111	46
Totale opbrengsten	2711	2514	2654	2789	3389
b. Kosten					
Arbeid	544	533	590	649	730
Werk door derden	342	343	404	417	417
Werktuigen	186	198	188	183	222
Trekken	126	133	135	145	163
Zaaizaad en pootgoed	137	154	187	169	170
Kunstmeststoffen	174	185	201	208	210
Veevoeder	69	67	92	73	98
Pacht en onderhoud	285	298	325	330	359
Overige kosten	168	170	198	210	219
Totaal kosten	2031	2081	2320	2384	2588
c. Netto-overschot	680	433	334	405	801
III Arbeidsinkomen van de ondernemer per bedrijf	33 850	25 450	22 200	27 150	48 200

BIJLAGE 2c

Financiële resultaten per ha cultuurgrond in de Veenkoloniën (nacalculaties volgens de bedrijfsboekhoudingen)

	1965/66	1966/67	1967/68	1968/69	1969/70
Gemiddelde oppervlakte cultuurgrond in ha	23,63	23,90	31,10	36,00	37,10
I Grondgebruik in %					
Granen	57	57	60	48	50
Peulvruchten	1	1	-	-	-
Handelsgewassen	-	-	-	-	-
Aardappelen	33	33	34	44	44
Bieten	9	8	6	7	6
Overige gewassen	-	1	-	1	-
Bouwland	100	100	100	100	100
II Financiële resultaten per ha	gld.	gld.	gld.	gld.	gld.
a. Opbrengsten					
Marktbare gewassen	1 825	2 127	2 260	2 486	2 179
Rundveehouderij en voedergewassen	154	208	154	126	176
Overige opbrengsten	28	61	65	23	37
Totale opbrengsten	2 007	2 396	2 479	2 635	2 392
b. Kosten					
Arbeid	626	690	602	609	657
Werk door derden	265	279	286	364	338
Werktuigen	151	162	123	123	158
Trekkers	92	109	104	103	112
Zaaizaad en pootgoed	179	174	187	195	250
Kunstmeststoffen	243	259	235	251	244
Veevoeder	59	74	50	47	63
Pacht en onderhoud	211	230	233	243	258
Overige kosten	145	161	158	175	178
Totaal kosten	1 971	2 138	1 978	2 110	2 258
c. Netto-overschot	36	258	501	525	134
III Arbeidsinkomen van de ondernemer per bedrijf	9 900	16 450	25 750	30 150	18 900

BIJLAGE 3

Gemiddeld bouwplan in ha (Voorcalculatie 1971/72)

	Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veen- koloniën
Wintertarwe	5,27	10,91	1,22
Zomertarwe	8,70	2,07	4,86
Wintergerst	1,15	-	0,10
Zomergerst	2,29	1,75	2,08
Haver	5,95	0,27	7,19
Rogge	-	-	0,52
Totaal granen	23,36	15,00	15,97
Erwten	0,32	1,52	-
Bonen	-	0,31	-
Conservenerwten	0,82	0,62	-
Stamslabonen	0,46	0,20	-
Vlas	0,23	0,47	-
Koolzaad	1,60	-	-
Karwijzaad	0,46	0,08	-
Bietenzaad	0,78	-	-
Graszaad	0,46	1,09	-
Spinaziezaad	0,32	0,08	-
Consumptieaardappelen	1,37	6,82	-
Fabrieksaardappelen	2,29	-	14,69
Pootaardappelen	3,89	0,23	1,39
Suikerbieten	4,58	8,76	2,08
Pootbietjes	0,05	-	-
Uien	-	1,05	-
Deelbouw enz.	1,37	-	-
Klaver/Luzerne	2,98	0,58	0,59
Kunstweide	-	-	-
Verhuurd land	0,46	2,14	-
Totaal bouwland	45,80	38,95	34,72
Grasland	2,20	2,05	0,28
Totaal cultuurgrond	48,00	41,00	35,00

BIJLAGE 4a

Normatieve arbeidseenheden van enkele gewassen

Gewassen en werkmethoden	Noordelijk + Zuid- westelijk kleigebied	Veen- koloniën
Granen		
Maaidorsen en persen door derden	75	75
Maaidorsen en persen met eigen machines	85	85
Erwten		
Maaidorsen en persen door derden	110	110
Maaidorsen en persen met eigen machines	130	130
Conservenerwten		
Maaien en oogsten door de fabriek	60	-
Stambonen		
Maaidorsen en persen door derden	130	-
Maaidorsen en persen met eigen machines	150	-
Graszaad		
Maaidorsen en persen door derden	90	-
Maaidorsen en persen met eigen machines	115	-
Karwijzaad		
Maaidorsen en persen door derden	95	-
Maaidorsen en persen met eigen machines	120	-
Bietenzaad		
Maaidorsen door derden	300	-
Poten-maaien-maaidorsen met eigen machines	325	-
Pootaardappelen		
Rooien met verzamelrooier door derden	170	-
Rooien met eigen verzamelrooier	200	-
Consumptieaardappelen		
Rooien met verzamelrooier door derden	150	150
Rooien met eigen verzamelrooier	175	180
Suikerbieten		
Rooien met verzamelrooier door derden	165	175
Rooien met eigen verzamelrooier	185	200

BJLAGE 4b

Normatieve werktuigeenheden van enkele gewassen

Gewassen en werkmethoden	Noordelijk + Zuid- westelijk kleigebied	Veen- koloniën
Granen		
Maaidorsen en persen door derden	70	70
Maaidorsen en persen met eigen machines	135	135
Erwten		
Maaidorsen en persen door derden	55	55
Maaidorsen en persen met eigen machines	110	110
Conservenerwten		
Maaien en oogsten door de fabriek	50	-
Stambonen		
Maaidorsen en persen door derden	55	-
Maaidorsen en persen met eigen machines	110	-
Graszaad		
Maaidorsen en persen door derden	70	-
Maaidorsen en persen met eigen machines	135	-
Karwijzaad		
Maaidorsen en persen door derden	70	-
Maaidorsen en persen met eigen machines	135	-
Bietenzaad		
Maaidorsen door derden	75	-
Poten-maaien-maaidorsen met eigen machines	150	-
Pootaardappelen		
Rooien met verzamelrooier door derden	130	-
Rooien met eigen verzamelrooier	250	-
Consumptieaardappelen		
Rooien met verzamelrooier door derden	130	85
Rooien met eigen verzamelrooier	250	190
Suikerbieten		
Rooien met verzamelrooier door derden	85	85
Rooien met eigen verzamelrooier	200	200

BIJLAGE 4c

Fosforzuur- en kalibemesting; onttrekkingseenheden per gewas

	Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veenkoloniën	
	P ₂ O ₅	K ₂ O	P ₂ O ₅	K ₂ O	P ₂ O ₅	K ₂ O
Wintertarwe	100	100	100	100	100	90
Zomertarwe	100	100	100	100	110	90
Wintergerst	80	110	90	115	100	120
Zomergerst	90	120	100	125	110	130
Rogge	105	110	105	110	100	100
Haver	120	170	100	150	140	190
Groene erwten	70	80	85	100	65	70
Vlas	100	130	100	130	-	-
Koolzaad	140	90	130	90	-	-
Karwijzaad	70	125	-	-	-	-
Bietenzaad	100	200	-	-	-	-
Aardappelen	130	300	130	300	160	300
Suikerbieten	200	400	200	400	250	400
Grasl. en kunstweide	110	35	110	35	150	200
Klaver en luzerne	130	350	130	350	-	-

BIJLAGE 5a

Behandelde oppervlakte in procenten per gewas Voorcalculatie 1971/72

	Noordelijk kleigebied		Zuidwestelijk kleigebied		Veenkoloniën	
	I	II	I	II	I	II
Onkruidbestrijding						
Granen	45	45	50	80	70	40
Erwten	65	15	80	75	-	-
Vlas	30	-	40	30	-	-
Graszaad	65	-	50	65	-	-
Bietenzaad	75	15	-	-	-	-
Suikerbieten	70	40	50	60	60	25
Uien	110	145	65	160	-	-
Insekten- en ziektenbestrijding						
Erwten	55	45	85	110	-	-
Karwijzaad	55	-	40	-	-	-
Bietenzaad	80	-	-	-	-	-
Pootaardappelen	155	175	210	20	95	30
Consumptieaardappelen	260	250	355	510	-	-
Fabrieksaardappelen	205	-	-	-	175	150
Suikerbieten	80	75	80	75	17	20
Uien	155	125	90	225	-	-
Loof doodspuiten						
Pootaardappelen	60	75	105	50	65	80
Consumptieaardappelen	45	45	45	60	-	-
Loofklappen						
Pootaardappelen	5	5	50	5	-	-
Consumptieaardappelen	-	-	17	15	-	-
Grond ontsmetten	-	-	-	-	40	-

I = door loonwerker

II = met eigen machine

BIJLAGE 5b

Bewerkte oppervlakte door loonwerker in procenten per gewas Voorcalculatie 1971/72

Gewassen en werkmethoden	Noordelijk kleigebied	Zuidwestelijk kleigebied	Veenkoloniën
Maaidorsen			
Wintertarwe	48	60	70
Zomertarwe	48	60	70
Wintergerst	48	-	70
Zomergerst	45	50	70
Haver	48	60	70
Rogge	-	-	70
Stro-persen			
Wintertarwe	43	52	60
Zomertarwe	43	58	70
Wintergerst	25	-	70
Zomergerst	42	55	75
Haver	30	48	70
Rogge	-	-	85
Verzamelrooien			
Consumptie-/fabrieksaardappelen	18	38	63
Pootaardappelen	18	-	55
Suikerbieten	88	60	80

Gemiddelde opbrengsten in kg per ha (gemeten maat). Noordelijk kleigebied

Oogst	Win- ter- tarwe	Zo- mer- tarwe	Win- ter- gerst	Zo- mer- gerst	Haver	Erw- ten	Onge- repeld vlas	Bie- ten	Spina- zie- zaad	Kar- wij- zaad	Suiker- bieten	Poot- aard.		Gras- zaad	Fabr.- aard.
												ton	%		
1957	4 430	4 100	4 345	3 755	4 750	3 150		2 530	1 300	1 530	36,0	16,2	28,7	1 070	28,6
1958	3 210	3 275	3 510	3 365	3 590	2 020	6 410	2 090	-	980	39,1	15,6	27,5	830	22,0
1959	4 895	4 000	4 460	3 280	4 035	3 095	6 370	3 385	1 090	1 820	27,6	18,2	20,6	1 080	25,7
1960	5 065	4 140	5 385	4 600	5 205	2 985	8 530	1 705	1 590	1 330	43,5	15,2	23,6	1 060	23,6
1961	3 540	3 645	3 780	3 315	4 780	2 360	7 490	2 225	1 430	1 380	38,1	15,6	22,7	1 070	28,8
1962	4 775	4 230	4 500	4 540	5 055	2 650	7 850	2 675	1 480	1 720	31,6	16,5	23,6	950	27,8
1963	4 345	4 010	4 060	3 915	4 700	2 700	6 940	2 540	1 385	1 775	33,5	16,4	26,4	990	25,2
1964	5 015	4 555	4 840	4 885	5 050	3 110	7 820	3 970	1 445	1 655	45,3	17,0	28,9	1 450	30,5
1965	4 275	4 300	3 840	3 270	4 260	1 515	7 340	3 800	740	1 220	28,0	16,2	21,2	910	22,8
1966	4 530	3 765	4 250	4 150	4 620	2 685	7 240	2 750	1 010	2 010	38,3	15,9	30,0	900	29,5
1967	5 025	4 395	4 695	3 900	5 065	2 690	6 620	2 765	1 645	1 325	43,5	15,4	26,3	1 545	44,4
1968	5 060	4 600	4 915	3 825	4 775	2 140	7 315	2 055	820	1 170	44,9	14,8	25,4	1 720	38,8
Voortschrijdende 5-jaarlijkse gemiddelde opbrengsten															
1957 t/m 1961	4 230	3 830	4 295	3 665	4 470	2 720		2 385	1 350	1 410	36,9	16,2	24,6	1 022	25,3
1958 t/m 1962	4 300	3 860	4 325	3 820	4 585	2 620	7 330	2 415	1 400	1 445	36,0	16,2	23,6	998	26,6
1959 t/m 1963	4 520	4 005	4 435	3 930	4 755	2 780	7 435	2 505	1 395	1 605	34,9	16,4	23,4	1 030	26,2
1960 t/m 1964	4 550	4 115	4 515	4 250	4 960	2 760	7 725	2 625	1 465	1 570	38,4	16,1	25,0	1 104	27,2
1961 t/m 1965	4 390	4 150	4 205	3 985	4 770	2 465	7 490	3 040	1 295	1 550	35,3	16,3	24,5	1 074	27,0
1962 t/m 1966	4 590	4 170	4 300	4 150	4 735	2 530	7 440	3 145	1 210	1 675	35,3	16,4	25,9	1 040	27,2
1963 t/m 1967	4 640	4 205	4 340	4 025	4 740	2 535	7 190	3 165	1 245	1 595	37,7	16,2	26,5	1 159	30,5
1964 t/m 1968	4 780	4 325	4 510	4 005	4 755	2 425	7 270	3 070	1 130	1 475	40,0	15,9	26,4	1 305	33,2
Oogst 1970 - voorreal- culatie 1970/71															
4 900 4 400 4 600 4 000 4 800 2 700 7 500 3 000 1 400 1 600 41,5 16,2 27,0 1 300 40,0 2)															
Oogst 1971 - voorreal- culatie 1971/72															
4 920 4 400 4 620 4 020 4 800 2 700 7 500 3 100 1 400 1 600 41,5 16,2 27,0 1 340 40,0 2)															

1) Omgerekend op 400 gram onderwatergewicht.

2) 37,2 ton op basis van 430 gram onderwatergewicht.

BELLAG 6B

Gemiddelde opbrengsten in kg per ha (gemeten maat). Zuidwestelijk kleigebied

Oogst	Winter- tarwe		Zomer- gerst		Erwten	Bruine bonen	Ongere- peld vlas	Cons.- aard.		Suikerbieten		Uien	Graszaad
	tarwe	Zomer- tarwe	Zomer- gerst	Haver				ton	ton	ton	%		
1967	4 790	4 160	4 830	4 010	3 840	2 680	7 970	23,3	44,6	15,7	16,9	940	
1958	4 435	3 565	4 235	3 820	3 580	2 960	7 680	27,9	54,0	16,1	30,0	1 010	
1959	4 980	4 560	4 560	3 630	3 990	1 490	7 490	22,4	41,3	17,4	21,3	1 080	
1960	5 610	4 350	4 780	3 980	4 270	3 270	9 440	21,9	60,7	15,9	29,0	1 004	
1961	4 520	4 660	4 160	4 080	3 850	2 210	8 420	28,7	53,9	16,1	37,1	1 160	
1962	5 580	4 900	5 000	4 625	4 530	2 445	8 480	30,0	41,4	16,7	40,4	1 150	
1963	4 615	4 060	4 020	4 765	3 310	2 305	8 260	25,8	40,8	16,8	33,9	945	
1964	5 495	5 080	4 810	5 315	3 710	2 590	8 890	34,5	54,0	17,0	22,6	1 045	
1965	5 115	4 640	4 330	5 275	3 055	1 610	7 400	32,7	47,3	17,1	29,7	1 120	
1966	4 660	3 900	3 700	5 105	2 585	2 055	8 035	33,3	45,5	16,4	38,5	855	
1967	5 575	5 085	5 085	6 310	4 525	3 370	8 200	39,6	55,9	15,8	26,4	1 290	
1968	5 100	4 265	4 345	4 845	3 280	2 020	9 320	34,3	53,5	15,0	39,3	990	

Voortschrijdende 5-jaarlijkse gemiddelde opbrengsten

1957 t/m 1961	4 865	4 260	4 515	3 905	3 905	2 520	8 200	24,8	50,9	16,2	26,9	1 040
1958 t/m 1962	5 025	4 405	4 545	4 025	4 045	2 475	8 300	26,2	50,3	16,4	31,6	1 080
1959 t/m 1963	5 060	4 505	4 505	4 215	3 990	2 345	8 420	25,8	47,6	16,6	32,3	1 070
1960 t/m 1964	5 165	4 610	4 555	4 555	3 935	2 565	8 700	28,2	50,2	16,5	32,6	1 060
1961 t/m 1965	5 065	4 670	4 465	4 810	3 690	2 230	8 290	30,3	47,5	16,7	32,7	1 085
1962 t/m 1966	5 095	4 515	4 370	5 015	3 440	2 200	8 215	31,3	45,8	16,8	32,0	1 025
1963 t/m 1967	5 090	4 555	4 390	5 355	3 440	2 385	8 155	33,2	48,7	16,6	29,2	1 050
1964 t/m 1968	5 190	4 595	4 455	5 370	3 430	2 330	8 370	34,9	51,2	16,3	30,3	1 060

Oogst 1970 - voorecalcula-
tie 1970/71

Oogst 1971 - voorecalcula-
tie 1971/72

Oogst 1970 - voorecalcula- tie 1970/71	5 125	4 600	4 500	5 300	3 700	2 400	8 400	36,0	52,0	16,5	32,5	1 070
Oogst 1971 - voorecalcula- tie 1971/72	5 150	4 640	4 520	5 320	3 700	2 400	8 450	36,8	52,5	16,6	32,5	1 080

BIJLAGE 6c

Gemiddelde opbrengsten in kg per ha (gemeten maat). Veenkoloniën

Oogst	Zomer- tarwe	Haver	Rogge	Fabr.-	Poot-	Suikerbieten	
				aardapp. ton 1)	aardapp. ton	ton	%
1957	3 750	3 905	3 510	31,5	20,1	42,7	16,8
1958	3 395	3 560	3 405	27,2	19,2	43,1	15,8
1959	3 190	3 100	3 610	36,1	20,5	24,1	19,1
1960	3 830	4 550	3 780	34,6	21,9	45,3	15,9
1961	3 650	4 090	3 100	33,8	20,5	41,8	16,0
1962	3 800	4 520	3 810	38,6	19,4	34,8	17,0
1963	3 825	4 155	3 530	36,2	20,6	37,0	16,7
1964	4 320	4 750	4 215	43,9	21,4	46,6	17,5
1965	3 815	4 480	3 400	32,1	19,0	25,5	16,9
1966	3 660	4 440	3 410	39,4	21,9	42,1	16,2
1967	3 895	4 815	3 865	42,9	23,5	44,6	16,1
1968	4 120	4 950	3 480	39,6	21,6	45,4	15,0
Voortschrijdende 5-jaarlijkse gemiddelde opbrengsten							
1957 t/m 1961	3 565	3 840	3 480	32,6	20,4	39,4	16,7
1958 t/m 1962	3 575	3 965	3 540	34,1	20,3	37,8	16,8
1959 t/m 1963	3 660	4 085	3 565	35,9	20,6	36,6	16,9
1960 t/m 1964	3 885	4 415	3 685	37,4	20,8	41,1	16,6
1961 t/m 1965	3 880	4 400	3 610	36,9	20,2	37,1	16,8
1962 t/m 1966	3 885	4 470	3 675	38,0	20,4	37,2	16,9
1963 t/m 1967	3 905	4 530	3 685	38,9	21,2	39,2	16,7
1964 t/m 1968	3 960	4 685	3 675	39,6	21,4	40,8	16,3
Oogst 1970 - voorcalculatie 1970/71	3 900	4 600	3 650	41,5 2)	22,0	41,0	16,2
Oogst 1971 - voorcalculatie 1971/72	3 920	4 650	3 665	42,0 2)	22,0	42,0	16,4

1) Omgerekend op basis van 400 gram onderwatergewicht.

2) Respectievelijk 38,6 ton en 39,1 ton op basis van 430 gram onderwatergewicht.

BIJLAGE 7 Opbrengstprijzen van de belangrijkste produkten in guldens per 100/1 000 kg
Nacalculaties 1966/67 t/m 1969/70, voorcalculaties 1970/71 en 1971/72

	Nacalculatie				Voorcalculatie	
	66/67	67/68	68/69	69/70	70/71	71/72
Noordelijk kleigebied						
Wintertarwe	35,70	35,45	34,75	33,60	35,50	36,50
Zomertarwe	35,30	35,00	34,10	32,55	35,50	36,50
Wintergerst	30,95	31,35	31,55	37,35	31,50	33,00
Zomergerst	30,95	30,60	31,10	32,10	31,50	33,00
Haver	29,50	29,25	29,40	30,25	29,50	31,00
Erwten	44,30	44,25	62,25	55,50	50,00	52,50
Vlas	17,60	22,50	25,95	18,75	23,00	24,00
Koolzaad	57,50	66,00	63,00	69,25	65,00	65,50
Bietenzaad	164,55	169,70	162,35	158,25	162,50	168,00
Karwijzaad	117,00	118,85	129,20	111,45	125,00	126,00
Graszaad	138,20	116,85	86,05	91,05	130,00	130,00
Consumptieaardapp.	14,55	7,65	12,00	19,30	14,00	14,25
Fabrieksaardapp. 1)	8,70	8,60	8,15	8,30	8,30	8,35
Pootaardappelen	21,90	21,70	17,10	26,05	21,75	22,00
Suikerbieten 2)	74,20	63,45	60,30	67,90	61,00	62,00
Zuidwestelijk kleigebied						
Wintertarwe	35,85	35,60	34,90	35,30	35,00	36,25
Zomertarwe	35,80	35,75	37,10	36,35	36,00	37,00
Zomergerst	32,55	31,50	32,05	32,85	32,50	34,00
Haver	35,05	30,85	29,40	30,35	31,00	32,75
Erwten	50,60	44,60	49,90	59,55	50,00	50,00
Bonen	95,40	46,55	71,90	102,60	83,00	85,00
Vlas	15,25	21,10	17,75	18,20	18,50	18,75
Karwijzaad	124,60	121,90	94,50	111,80	120,00	121,00
Graszaad	171,05	147,95	154,75	180,55	170,00	170,00
Consumptieaardapp.	14,20	5,90	11,90	21,40	13,00	13,25
Pootaardappelen	22,65	19,28	14,74	23,85	20,00	20,00
Suikerbieten 2)	74,75	66,35	62,00	68,40	61,65	62,00
Uien	27,30	11,95	12,85	17,60	16,00	16,50
Veenkoloniën						
Wintertarwe	34,65	35,35	34,40	37,40	34,50	35,75
Zomertarwe	34,75	34,75	35,10	37,70	35,00	36,25
Wintergerst	33,60	31,35	33,25	29,65	32,25	33,75
Zomergerst	34,10	32,60	33,00	31,90	33,00	34,75
Haver	31,70	30,05	30,35	29,75	31,00	32,25
Fabrieksaardapp. 1)	8,70	8,50	8,15	8,20	8,25	8,30
Pootaardappelen	14,55	14,75	20,35	19,85	18,50	18,75
Suikerbieten 2)	75,55	67,20	64,30	69,55	62,75	63,00

1) Op basis van 430 gram onderwatergewicht.

2) Bij het suikergehalte volgens de voor- en nacalculaties (bijlage 6)